

UiO : **Det juridiske fakultet**

Ytringsfrihetens grenser

Medias ytringsfrihet

Kandidatnummer: 575

Leveringsfrist: 25.04.2015

Antall ord: 15 567

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	3
1.1	Oppgavens rettslige problemstilling	3
1.2	Reglenes rettslige plassering	3
1.3	Hvilke personer har rettigheter og hva slags rettigheter er det snakk om.....	4
1.4	Rettslige avgrensninger.....	4
2	METODE OG KILDEBRUK	5
2.1	Problemer tilknyttet rettskildene.....	6
3	RETTSLIGE TOLKNINGSPRINSIPPER SOM GJELDER FOR BÅDE FAKTA- OG VERDIVURDERINGER	6
3.1	«Offentlige personer» og privatpersoner.....	7
3.2	Hvordan utsagnene skal tolkes og i hvilken rettslig kontekst de skal vurderes etter.....	8
3.3	«professionally and in good faith».....	8
3.4	Graden av grovhet.....	9
3.5	Graden av allmenn interesse	10
4	DE RETTSLIGE PROBLEMENE MED FAKTA- OG VERDIVURDERINGER	10
5	RETTSLIGE PRINSIPPER SOM SKILLER MELLOM FAKTA- OG VERDIVURDERINGER.....	15
5.1	«(k)onkrete og presise».....	15
5.2	Graden av forbehold.....	16
5.3	Graden av vaghet og upresishet	18
6	NÆRMERE OM SKILLET MELLOM FAKTA- OG VERDIVURDERINGER	18
6.1	Hvorfor er det viktig å skille mellom fakta- og verdivurderinger.....	22
7	FAKTA- OG VERDIVURDERINGER I RETTSPRAKSISEN FRA HØYESTERETT OG EMD	23
7.1	Innledning	23
7.2	Blir skillet mellom fakta- og verdivurderinger vektlagt av EMD?.....	24
7.3	Har Høyesterett bevisst tatt i bruk fakta- og verdivurderinger i vurderingen av om et utsagn er rettsstridig ærekrenkende?.....	29
7.3.1	Oppsummering av avgjørelsene til Høyesterett.....	34

7.4	Bør Høyesterett spesifikt skille mellom fakta- og verdivurderinger?	34
8	DE LEGE LATA - REGELENS GODHET	36
8.1	Kritikk av Høyesteretts begrunnelse i ambulansesjåførsaken.....	37
9	DE LEGE FERANDA	39
9.1	Innledning	39
9.2	Vil det i fremtiden bli fokusert på skillet mellom fakta- og verdivurderinger?.....	39
9.3	Hvilken vekt bør dette skillet vektlegges i fremtiden?	40
9.4	Bør skillet mellom fakta- og verdivurderinger lovreguleres?	41
9.5	Bør tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende være annerledes?.....	42
10	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER.....	44
	LOV OM SKADESERSTATNING LOV-1969-06-13-26	45
	LOV OM STYRKING AV MENNESKERETTIGHETENES STILLING I NORSK RETT (MENNESKERETTSLOVEN)	45
	LOV OM SKADESERSTATNING LOV-1969-06-13-26	46

1 Innledning

1.1 Oppgavens rettslige problemstilling

De rettslige utfordringer tilknyttet fakta- og verdivurderinger i forbindelse med presentasjon av medias utsagn vil være oppgavens hovedproblemstilling. I den forbindelse vil det bli redegjort for hvorfor det er viktig å skille mellom fakta- og verdivurderinger og hvilken rettslig betydning det har å skille mellom dem.

1.2 Reglenes rettslige plassering

Ytringsfriheten er et utslag av den alminnelige handlefrihet. Ytringsfriheten er en forutsetning for et fungerende demokrati. Det er også en forutsetning for folkets selvutfoldelse,¹ Det rettslige utgangspunktet for ytringsfrihetsvernet i Norge er Grunnloven (grl.) § 100. Bestemmelsen gir et vern om trykkefriheten ved å forby enhver form for forhåndssensur av trykte skrifter. Bestemmelsen gir i andre ledd hjemmel for lovgiver å begrense ytringsfrihetsvernet så fremt det er i samsvar med bestemmelsen.²

Ytringsfrihetsvernet skiller seg noe fra ytringsfrihetsvernet som er regulert av EMK art. 10. Det er for eksempel ikke i likhet med grl. § 100 et absolutt forbud mot forhåndssensur av trykte skrifter.³ EMK art. 10 er delt inn i to deler, hvor det rettslige utgangspunktet for ytringsfrihetsvernet kommer til uttrykk i EMK art. 10 (1), mens det i EMK art. 10 (2) tillater inngrep i ytringsfriheten. Dersom et inngrep i ytringsfrihetsvernet som blir definert i EMK art. 10 (1) tilfredsstiller vilkårene i EMK art. 10 (2), vil det rettslige utgangspunktet være at inngrepet er i overensstemmelse med konvensjonen.⁴

Det er videre to muligheter for som kan resultere i at EMK art. 10 er krenket:⁵ For det første vil det være en krenkelse dersom det er grepet inn i en persons rettigheter etter ytringsfrihetsdefinisjonen i EMK art. 10. (1) For det andre vil det være en krenkelse dersom vilkårene for inngrep ikke er oppfylt. Det kan tenkes at den formelle lov som hjemler inngrep

---

¹ EMD mener selv dette, se eksempelvis EMD Handyside § 49, EMD Barthold og EMD Oberschlick § 57

² Det er bare den del av bestemmelsen som vil aktuell for denne oppgave. For mer om denne delen av bestemmelsen, se Eggen s. 3 og Andenæs s. 387 flg

³ Dette kom til uttrykk i EMD Observer and Guardian og EMD Sunday Times

⁴ Det fremgår av EMK art. 10 (2) at tre kumulative vilkår må være oppfylt: Inngrepet må være hjemlet i en formell lov, inngrepet må tjene ett eller flere uttømmende formål EMD Handyside §§ 43-44. Se nærmere om de uttømmende formål i Eggen på s. 19 flg. Og det nødvendige inngrepet må være nødvendig i et demokratisk samfunn

⁵ En krenkelse i denne sammenheng betyr at ytringsfrihetsvernet ikke er oppfylt:

i ytringsfrihetsvernet ikke er i overensstemmelse med ytringsfrihetsdefinisjonen i EMK art. 10 (1).

Straffeloven §§ 246 og skadeerstatningsloven 3-6 og EMk art. 8 er alle bestemmelser som verner om mottakeren av et krenkende utsagn.

1.3 Hvilke personer har rettigheter og hva slags rettigheter er det snakk om

Som det ble påpekt tidligere, er målet med oppgaven å klargjøre de rettslige konsekvenser av faktiske påstander og verdivurderinger og hvor grensene går og hvorfor det har en rettslig betydning av å skille dem. I den sammenheng er nødvendig å knytte noen kommentarer til hvilke personer som har rettigheter etter konvensjonen og norsk lov.

Det følges av EMK art. 10 (1) at «(e)nhver « har ytringsfrihet og dermed et rettslig ytringsfrihetsvern. «(e)nhver) tolkes utvidende og gjelder med andre ord fysiske, juridiske og mindreårige. Det fremgår videre av bestemmelsen at ikke bare statens innbyggere er vernet av konvensjonen, men alle innenfor konvensjonsstats har rettigheter etter bestemmelsen.

De personer som har rettigheter etter EMK art. 10 (1) er avsenderen. Avsenderen har rett til meningsfriheten, retten til å meddele ytringer og retten til å motta ytringer.⁶

Den som har krenket «en annens» ære eller.. kan kreve erstatning.⁷ Dette må forstås som at det kun er den utsagnet retter seg mot som har rettigheter etter skadeerstatningsloven § 3-6. EMK art. 8 og straffeloven § 247. Enhver har rettigheter etter disse bestemmelsene. Dette betyr at enhver har et vern mot uttalelser som krenker en annens gode navn og rykte. Det må likevel presiseres at kun mottakeren av utsagnet kan gå til sak mot avsenderen.⁸

1.4 Rettslige avgrensninger

I de tilfeller hvor det ikke foreligger brudd på EMK art. 10, kan konvensjonen likevel bli krenket dersom det foreligger diskriminering i strid med EMK art. 14. Bestemmelsen har ikke et generelt diskrimineringsforbud.⁹ Oppgaven avgrenses mot behandling av generelle

---

⁶ Det står ikke eksplisitt i bestemmelsen, men «freedom of expression» regnes som en fellesbetegnelse av disse tre rettigheter, se Eggen s. 12.

⁷ Se Skadeerstatningsloven § 3-6 . EMK art. 8 bruker «everyone».

⁸ Hvem som er «avsenderen» kan variere. Se nærmere Eggen s. 16 flg.

⁹ Se Eggen s. 9

bestemmelser¹⁰ hvor ytringsfriheten blir brukt, men hvor det likevel er en krenkelse av konvensjonen. Ytringer som rettes mot juridiske personer omfattes heller ikke. Retten til å motta ytringer vil heller ikke bli behandlet.¹¹ Det avgrenses videre mot de kumulative vilkårene som følger av EMK art. 10 (2). Vernet om privatlivets fred vil heller ikke bli behandlet.

Pressens ytringsfrihet kan også avveies mot den såkalte uskyldspresumsjonen i EMK art. 6 nr. 2. Oppgaven avgrenser også behandling av uskyldspresumsjonen.

2 Metode og kildebruk

Oppgavens problemstilling vil bli svart med den juridiske metoden som blir anvendt for å forklare tolkningen av norske bestemmelser. I den sammenheng skal læren om hvilke rettskilder som er relevante å ta i betraktning ved stillingtagen til rettsspørsmål, hvordan de relevante rettskildene skal forstås og hvorledes de skal avveies mot hverandre.¹²

Oppgaven vil i et ikke ubetydelig kvantum ta i bruk EMK og dens praksis. Det vil i det følgende bli knyttet noen kommentarer til dette.

EMK ble inkorporert som norsk rett i 1999. Det følger av EMK § 3 at «ved motstrid» skal bestemmelser og protokoller som nevnt § 2 skal gå foran bestemmelser i annen lovgivning. Praksis tilknyttet EMK § 3 skal også gå foran praksis som følger av de norske bestemmelsene.

Oppgaven vil også ta i bruk praksis fra EMD før EMK ble inkorporert som norsk lov. I den sammenheng er det nødvendig med noen kommentarer.

Utgangspunktet er at Norge opererer med det dualistiske prinsipp. Dette innebærer at Norge ikke kan håndheve internasjonale forpliktelser med mindre de er inkorporert som norsk lov. Presumsjonsprinsippet¹³ modifierer dette utgangspunkt. Dette prinsippet går ut på at norske lover og regler skal så langt mulig tolkes slik at motstrid mellom internasjonale forpliktelser ikke oppstår.

«Klarhetsprinsippet» eller «klarhetsdoktrinen» etterfulgte presumsjonsprinsippet i de tilfeller der selv de internasjonale forpliktelser er inkorporert som norsk lov.¹⁴ Dette prinsippet er i

---

¹⁰ EMK art. 13 til 17

¹¹ Se art. 10 (1).

¹² Boe (1996) s. 140-141, Eckhoff (2001) s. 22-30

¹³ Boe (1996) s. 96

¹⁴ 1994 s. 610 (Bølgepappkjennelsen)

dag blitt modifisert ¹⁵Dersom det er motstrid mellom en internasjonal forpliktelse og norske lover og den internasjonale regel «har de beste grunner for seg», skal den internasjonale regel gå foran den norske.

EMD skal utvikle EMK i tråd med samfunnsutviklingen uten at konvensjonen endres. Dette har Høyesterett ikke adgang til og det må Høyesterett respektere ¹⁶Høyesterett kan som utgangspunkt komme frem til et annet rettslig innhold av konvensjonen, men da kan partene i saken ta saken inn for EMD. ¹⁷De norske domstoler må med andre ord rette seg etter praksis fra EMD. ¹⁸

2.1 Problemer tilknyttet rettskildene.

Rettskildene tilknyttet oppgavens problemstilling trenger noen særskilte kommentarer. De rettslige utfordringer tilknyttet fakta- og verdivurderinger er ikke lovregulert, men blitt utviklet av EMD. ¹⁹

Dette innebærer at tilgangen på rettskilder naturligvis ikke er like stor som dersom dette skillet hadde vært lovregulert.

3 Rettslige tolkningsprinsipper som gjelder for både fakta- og verdivurderinger

I dette avsnittet vil det bli sett på hvilke rettslige prinsipper som EMD vektlegger i tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende. Disse prinsippene er generelle og gjelder for både fakta- og verdivurderinger. ²⁰

Det rettslige utgangspunktet er at enhver ytring er vernet av ytringsfrihetsvernet. Men siden dette bare er et rettslig utgangspunkt, er ikke alle utsagn vernet. Men prinsipper fra EMD gjør likevel at det i enkelte tilfeller det rettslige utgangspunkt får en «utvidet» beskyttelse. Det er

---

¹⁵ Se Rt. 2002 s. 557 (Dobbelstraff I)

¹⁶ Aall (2007) s. 43, Eggen (2002) s. 138

¹⁷ Se EMK art. 34

¹⁸ EMK art. 46 nr. 1

¹⁹ Nedenfor vil du se at stortinget vurderte å grunnlovsfeste dette skillet

²⁰ Eggen omtaler det første prinsippet som de «tre forskjellige beskyttelsesnivåer» og mener her at disse beskyttelsesnivåene gjør at det skal mer til for at utsagnet er rettsstridig krenkende. Dette hjemler han med «Ytringsfrihedens Begrundelse i Sandhedssøgen, Demokrati og Individets frie Meningsdannelse»

disse prinsippene som det vil bli sett på i dette avsnitt. Det vil bli brukt praksis hovedsakelig fra EMD, men også praksis fra Høyesterett i dette avsnitt.

3.1 «Offentlige personer»²¹ og privatpersoner.

EMD uttaler følgende:²²

“The limits of acceptable criticism are wider with regard to the Government than in relation to a private citizen, or even a politician.”

Her sier EMD at kritikk som regjeringen og politikere må nyte et større vern enn kritikk som rettes mot privatpersoner. Dette er det rettslige utgangspunktet. Utsagnet kan tolkes dithen at jo mer en person med makt og innflytelse over samfunnet har, desto viere kan det rettes kritikk mot vedkommende.²³

Demokratihensynet er begrunnelsen som ligger til grunn bak dette prinsippet. Det er en forutsetning for demokratiets eksistens at hvem som helst kan rette kritikk mot regjeringen og politikere uten at de risikerer straff.²⁴

Høyesterett²⁵ har ellers i forbindelse med ambulansesjåførsaken uttalt følgende:

«Dekningen gjelder riktignok offentlige tjenestemenns handlinger, og dette tilsier at A må tåle mer enn en privatperson. Men han hadde en underordnet stilling, og rammene for kritikk av ham kan ikke være like vide som for eksempelvis ved kritikk av politikere.»

Utsagnet ovenfor relaterte seg til den ene ambulansesjåføren, som Dagbladet mente måtte tåle mer enn privatpersoner fordi han var ambulansesjåfør. Det rettslige utgangspunktet er etter

---

²¹ Eggen sier på 128 at «offentlige personer» tenkes i hovedsak på personer som selv søker offentlighet, samt makthavere og andre personer med posisjon i samfunnet

²² EMD Castells § 46

²³ Eggen sier på s. 9 at EMD mente sannsynligvis kun regjeringen og ikke myndighetene i mer generell forstand, men sier videre at flere hensyn taler for at offentlig myndighet uansett bør tåle mer kritikk enn privatpersoner

²⁴ Risikerer dem straff, kan konsekvensen i ytterste fall resultere i at personer vegrer seg for å rette kritikk mot myndighetene og det vil være uheldig for demokratiet

²⁵ Se avsnitt 173 i dommen

Høyesteretts syn at offentlige tjenestemenn ²⁶ skal tåle mer enn privatpersoner, men ikke like mye som politikere.

3.2 Hvordan utsagnene skal tolkes og i hvilken rettslig kontekst de skal vurderes etter

Den rettslige hovedregel er at utsagnene skal tolkes i lys av hvordan en ordinær leser vil oppfatte dem og det i sin sammenheng. ²⁷Dette innebærer at den samlede nyhetsdekningen som skal vurderes og det med objektive øyne. I praksis kan det bety at et ærekrenkende utsagn kan tolkes som mindre ærekrenkende hvis et senere utsagn modifierer det ærekrenkende utsagnet.

La oss forutsette at pressen presenterer et utsagn om at Peder Ås er blitt mistenkt for ulovlig besittelse av kokain, så vil det være et ærekrenkende utsagn og dersom det viser å ikke stemme, er det et rettsstridig ærekrenkende utsagn. Men hvis avisen i forbindelse med nyhetsformidlingen presenterer et utsagn hvor de sier at han aldri har vært mistenkt av politiet, vil det være formildende og av den grunn kan avisen gå fri.

Begrunnelsen som ligger bak er at pressen har en funksjon som «public watchdog». I dette understreker EMD at pressen ikke skal pålegges unødige skranker i sin funksjon som «public watchdog». ²⁸

Pressens rolle som «public watchdog» betyr i praksis at de til enhver tid skal presentere nyheter av allmenn interesse. I den forbindelse kan ikke pressen bli straffet når de i ettertid har presentert saken med sannhetsbevis. Da vil pressen i realiteten vegre seg for presentasjon av saker med allmenn interesse hvis de ikke kan fremlegge sannhetsbevis som kan få positive rettslige virkninger for dem. Det kan dermed få den konsekvens at pressen ikke ivaretar sin funksjon «public watchdog» og det vil ha uheldige virkninger på demokratiet.

3.3 «professionally and in good faith»

Det er et rettslig krav om at pressen opptrer profesjonelt. Pressen må med andre ord opptre redelig og i god tro. Dette ble uttrykt nærmere fra EMD: ²⁹

---

²⁶ Offentlige tjenestemenn må forstås som personer som har en offentlig myndighet som arbeidsgiver. Min egen definisjon

²⁷ Se i avsnitt 53 i saken Ovchinnikov mot Russland, avsnitt 62 i saken Erla Hlynsdottir mot Island avsnitt 92 i Rt- 2014-1170.

²⁸ Det fremgår av rettspraksis og teori at pressen er «public watchdog», se eksempelvis avsnitt 59 i Bladet Tromsø-saken.

²⁹ EMD-2008-39954 avsnitt 93

«The way in which the information was obtained and its veracity are also important factors. Indeed, the Court has held that the safeguard afforded by Article 10 to journalists in relation to reporting on issues of general interest is subject to the proviso that they are acting in good faith and on an accurate factual basis and provide “reliable and precise” information in accordance with the ethics of journalism (see, for example, *Fressoz and Roire v. France* [GC], no. 29183/95, § 54, ECHR 1999-I; *Pedersen and Baadsgaard*, cited above, § 78; and *Stoll v. Switzerland* [GC], no. 69698/01, § 103, ECHR 2007-V).”

Her sier EMD videre at måten informasjonen ble innhentet og dens sannferdighet er viktige faktorer. Det stilles videre krav om at pressen skal ha et nøyaktig faktagrunnlag som skal gi “reliable and precise” informasjon som samsvarer med de etiske normene til pressen. Det tolkes dithen at pressen ikke kan krenke enkeltpersoner. Krenkelse av enkeltpersoner er med andre ord ikke «pålitelig og presis» informasjon.

La oss nå forutsette at Peder Ås blir beskyldt for å bestikke en person og det viser å stemme, vil dette være en pålitelig og presis informasjon og som vil være i samsvar med etiske normene til pressen. Peder Ås kan da ikke mene at han ble krenket av beskyldningen fordi han krenket seg selv da han bestakk personen. Hadde beskyldningen vist seg å ikke stemme, vil hans navn og rykte bli krenket. Men det betyr ikke at alle krenkelser fra pressen er rettsstridig, men det vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

Det avgjørende er om pressen gir en «an overall picture of balanced news reporting.»³⁰ Pressen kan i sine fakta- og verdivurderinger krenke enkeltpersoner, men da under forutsetning at pressen gir en balansert nyhetsdekning. Faktiske forhold som er til gunst for den krenkende skal med andre ord frem i lyset. Hvis ikke, kan leseren få et inntrykk av at pressens fakta- og verdivurderinger fremstår som pålitelige og presise.

På bakgrunn av det som står ovenfor, skal en kunne tolke utsagnene som er blitt presentert av media dithen at påstandene har vært fremmet god aktsomhet.

3.4 Graden av grovhet

Det første momentet er graden på grovheten på beskyldningene. Jo mer grovere den faktiske påstanden er, desto mer kreves det av faktisk belegg sammenlignet med en mildere påstand.

³¹ Dersom det fremsettes en påstand om at en person er korrump, kreves det mer faktisk belegg for den påstanden enn dersom det fremsettes en påstand om at en person skal ha sneket på trikken. Dette fordi det er en mindre inngripende en påstand enn å bli beskyldt for korrupsjon.

---

³⁰ Se avsnitt 63 i dommen

³¹ Se avsnitt 52 i EMD-15890.

På den annen side er en påstand om at en person har sneket på trikken mindre samfunnsinteresse enn påstand om korrupsjon. Det vil derfor kreves mer faktisk belegg av den grunn. Like fullt kreves det mer faktisk belegg jo grovere en verdivurdering er sammenlignet med en mildere en. Det kreves for eksempel mer faktisk belegg dersom det menes at Peder Ås sine handlinger er høyst umoralske og er et eksempel på bedriten menneskeverd enn hvis det fremsettes en mening om at hans handlinger kan tenkes å være ulovlige.

3.5 Graden av allmenn interesse

En faktisk krenkende påstand eller en verdivurdering som er av allmenn interesse, vil det kunne kreves mindre faktisk belegg for å fremsette enn hvis den ikke er av allmenn interesse.³² Hensynet til ytringsfriheten begrunner dette. Ytringsfriheten er en viktig brikke for et velfungerende demokrati og da må det være høy takhøyde for å ytre krenkende om andre personer. Behovet for høy takhøyde gjør seg ikke like gjeldene for krenkelser som ikke er av allmenn interesse.

4 De rettslige problemene med fakta- og verdivurderinger

Som det ble påpekt ovenfor, er det flere hensyn som taler for å verne om ytringer, demokratihensynet og hensynet til allmenne interesser. Det er spesielt gode grunner for å verne om ytringer i de tilfeller hvor avsenderen kan føre sannhetsbevis for ytringene.³³

Sannhetsbevis for ytringer vil som hovedregel være frifinnende. Likevel kan ikke denne hovedregelen tolkes antitetisk for de tilfeller der avsenderen ikke kan frembringe sannhetsbevis. Ytringer kan med andre være rettmessig selv om det ikke har blitt ført sannhetsbevis for dem.³⁴

EMD sier dette:³⁵

«... a carefull distinction needs to be made between facts and value-judgments. The existence of facts can be demonstrated, wheras the truth of value-judgments is not susceptible of proof.”

---

³² Se avsnitt 44 i Tønsbergs Blad-saken

³³ Dette ble lagt til grunn i EMD Castells § 48 tredje avsnitt. Blir det ført sannhetsbevis for ytringen, er det da heller ingen krenkelse

³⁴ Ytringer som ikke er krenkende kan ytres helt fritt.

³⁵ EMD Lingens § 46

Det skilles med andre ord mellom fakta- og verdivurderinger, hvor sannhetsbevis for faktiske påstander kan føres, men sannhetsbevis for verdivurderinger ikke kan føres.

En faktisk påstand er når en kommer med en påstand om faktiske forhold. En verdivurdering er når en mener noe om faktiske forhold. Vurderingen er subjektiv. Dersom en for eksempel mener at Peder Ås vil dø, vil dette være en faktisk påstand. Men dersom en hevder at Peder er en avskyelig person, vil det være en verdivurdering. Det er de subjektive oppfatninger som avgjør hva en avskyelig person er, men det at Peder kommer til å dø, er et faktisk forhold.

Det første rettslige problemet med fakta- og verdivurderinger er at EMD ikke klart klarer å skille mellom dem. Dette kan illustreres med Nilsen og Johnsen-saken.³⁶

Her dreide saken seg om at en person hadde skrevet en bok med tittelen «Politiets brutalitet» som feilaktig tok for seg en rekke episoder med politivold. Boken ble referert til av en avis. Nilsen og Johnsen uttalte at påstandene i boken måtte betegnes som bevisst løgn som blant annet hadde til formål å skade politiet.

Flertallet på 12 dommere mente at uttalelsene som «...har til formål å skade politiet», «...det virker som om formålet har vært å underminere tilliten til politiet» og «...etterforskning i stor stil er foretatt av diletanter med det formål å fabrikere påstander om politibrutalitet, som senere blir offentliggjort» var verdivurderinger. Dette ble begrunnet med at ordlyden i påstandene ble tolket som Nilsen og Johnsens egne holdninger.

Mindretallet på 5 dommere mente imidlertid at disse påstandene faktiske påstander og ikke verdivurderinger.³⁷

Det ble i Nordlandsposten³⁸ sagt at det er glidende overganger mellom fakta- og verdivurderinger. Det ble sagt videre:

«Etter min mening må kravet til faktisk, bevismessig belegg for krenkende utsagn avhenge - foruten av grovheten av beskyldningen - av graden av verdivurderinger (value judgments) i disse. Jo mer konkrete og presise beskyldningene er, jo mer må kreves av objektivt faktisk belegg.»³⁹

I en innstilling fra stortinget⁴⁰ blir skillet mellom fakta- og verdivurderinger nærmere vurdert. For det første sier innstillingen at det har skjedd en betydelig utvikling

---

³⁶ Dommen blir grundig redegjort av Mortensen, se s. 186 flg

³⁷ Mortensen stiller seg i fotnote 134 på s. 188 kritisk til at sistnevnte uttalelse vanskelig kan forstås som en verdivurdering. Dette er jeg enig i

³⁸ Rt-2002-764 s. 775

³⁹ Dette utsagnet har blitt fulgt opp i senere rettspraksis, se eksempelvis ambulansesjåførdommen avsnitt 112

⁴⁰ Innst.S.nr.270

Ytringsfrihetskommisjonen avga sin utredning og at det gradvis har skjedd en utvikling i EMD. Det blir videre sagt at skillet mellom fakta- og verdivurderinger må anses som en del av norsk rett.

Det blir i innstillingen vurdert om dette skillet bør gis en grunnlovsmessig forankring. I den forbindelse blir det sagt at det ikke bør kreves sannhetsbevis for verdivurderinger. Videre blir det sagt at i likhet med de andre høringsinstansene at det i praksis kan være vanskelig å trekke et klart skille mellom fakta- og verdivurderinger, og at det kan være nødvendig å operere med en glideskala for kravet til sannhetsbevis, der kravet til objektivt faktisk belegg varierer med graden av verdivurderinger.

Avslutningsvis blir det sagt at det bør være en svært begrenset adgang til å forby og særlig sanksjonere verdivurderinger. Særlig for ytringer som retter seg mot «offentlige personer» med allmenn interesse.

Men i særskilte tilfeller åpner innstillingen forutsatt at det foretas en konkret avveining mot ytringsfrihetens begrunnelser at det bør åpnes for at det kan gjøres inngrep mot verdivurderinger. Det nevnes for eksempel at særskilt grove verdivurderinger eller verdivurderinger som retter seg mot en privatperson i en sak uten allmenn interesse.⁴¹

Et annet rettslig problem med fakta- og verdivurderinger er hvor mye sannhetsbevis det kan kreves for utsagnene. Det fremgår av straffeloven § 249 at ærekrenkende påstander er ulovlig med mindre det føres sannhetsbevis for påstandene. Dette er hovedregelen for faktiske påstander.

Det fremgår videre av forarbeidene og juridisk litteratur⁴² at dersom påstanden gjelder straffbare forhold, må det føres like sterke bevis som det hadde vært krevd for å felle en person i en straffesak.

Hvor mye sannhetsbevis som kan kreves er begrunnet i ulike hensyn: Det vil for eksempel være i strid med EMK art. 10 (1) å ilegge personer sanksjoner for de tilfeller hvor han eller hun ikke kan frembringe sannhetsbevis for sine verdivurderinger. Meddelelsesfriheten og meningsfriheten vil bli krenket dersom sannhetsbevis må fremlegges.⁴³

Videre vil det være uheldig for den kritiske journalistikk dersom det kreves sannhetsbevis for verdivurderinger. Det å kunne ytre seg kritisk til dagsaktuelle hendelser vil bidra til at folket blir gjort oppmerksom på mulige umoralske handlinger utført «offentlige personer».

---

⁴¹ Det har så vidt meg bekjent ikke vært noen slike saker som har blitt vurdert av Høyesterett

⁴² NOU 1995 10 s. 15 og Andenæs og Bratholm s. 211

⁴³ EMD Lingens § 46 fjerde avsnitt og EMD Oberschlick § 63 tredje avsnitt

Verdivurderinger har også en provoserende og engasjerende effekt.⁴⁴ Dette vil også resultere i at flere faktiske forhold kommer frem i lyset, som igjen kan være til gunst for mottakeren av utsagnene. Det ville da vært uheldig at media skal risikere sanksjoner for formidling av verdivurderinger.

På den annen side er ikke disse hensynene like gjeldende for faktiske påstander. Hensynet til nødvendighetskravet⁴⁵ kan derimot tilsi at det kan kreves sannhetsbevis for krenkende utsagn.⁴⁶ Dette hensynet er i alle fall gjeldende i de tilfeller hvor det krenkende utsagnet blir publisert som en absolutt sannhet.⁴⁷

Hensynet til mottakeren av utsagnet gjør seg gjeldene i større grad der de krenkende utsagn blir fremmet som faktiske påstander. Dette har sammenheng med at faktiske påstander har et annet formål enn verdivurderinger. Verdivurderinger skal provosere og engasjere, mens faktiske påstander skal formidle nyheter til allmenheten. Pressen kan ikke uhemmet fremme faktiske påstander som er feilaktige uten at de risikerer sanksjoner.⁴⁸

Dessuten vil faktiske påstander ha et større skadepotensiale enn verdivurderinger. Faktiske påstander vil allmenheten i større grad ha lit til enn med verdivurderinger. Og allmenheten er trolig klar over at pressen kan bli felt av PFU hvis de fremsetter feilaktige publiseringer. Allmenheten har med dette gode grunner for å tro at faktiske påstander som pressen publiserer er sanne. Allmenheten vil da i mindre grad være kritisk til det pressen publiserer.⁴⁹

Allmenheten evner i større grad å skille mellom fakta- og verdivurderinger. Dette fordi verdivurderinger blir som oftest presentert på en bestemt måte. En kronikk eller en lederartikkel vil som regel være markert på en måte og dermed distansere seg fra de artikler og reportasjer som inneholder faktiske påstander.

Likevel vil en kronikk eller en lederartikkel som oftest både inneholde faktiske påstander og verdivurderinger. Det kan dermed være vanskelig å skille mellom fakta- og verdivurderinger

---

⁴⁴ Sjefredaktør i Dagbladet, John Arne Markussen uttalte til TV2 i forbindelse med Charlie Ebdo hendelsen tabloidpressens oppgave er å provosere

⁴⁵ Se nærmere om dette kravet i EMK art. 10 (1)

⁴⁶ Eggen på s. 131 flg

⁴⁷ Se EMK-8803/79

⁴⁸ Se blant annet Vær-Varsom-Plakaten

⁴⁹ Allmenheten bør på generelt grunnlag være kritisk til alt som pressen publiserer, men det kan ikke forventes at de er det

og dette vil automatisk by på tolkningsproblemer. Dette fordi det da oppstår usikkerhet om hvor mye sannhetsbevis det kan kreves.⁵⁰

På bakgrunn av det som har blitt redegjort ovenfor, kan det som hovedregel bli utledet at det vil være en krenkelse mot ytringsfrihetsvernet å kreve sannhetsbevis for verdivurderinger.

Denne hovedregel blir modifisert av Høyesterett⁵¹ som sier at verdivurderinger må «...ha en viss forankring i objektive fakta.»

Videre vil skillet mellom fakta- og verdivurderinger by på rettslige utfordringer der pressen videreformidler og gjengir andre personers påstander. Dette blir nærmere konkretisert i Jersild mot Danmark.⁵² Her blir det sagt⁵³ at straff av en journalist som videreformidler andre personers uttalelser vil seriøst hemme bidrag fra pressen til drøfting av saker med offentlig interesse og bør ikke tenkes med mindre særlige grunner taler for det.⁵⁴

Det blir videre sagt av EMD⁵⁵ at journalisten må distansere seg mot beskyldningen og at dette må uttrykkelig komme frem i presentasjonen av påstandene.

Dette var tilfellet i EMD Thorgeirson. Her hadde den anklagde avisen gjengitt påstander om at omfattende politivold som det ikke hadde blitt ført sannhetsbevis for. Avisen hadde her vist til andre personers påstander. Avisen sa imidlertid uttrykkelig at grunnlaget for påstanden var «references to «stories» or «rumors» fra en samfunnsperson. De islandske domstoler dømte Thorgeirson for rettsstridige ærekrenkelser. Dette var EMD uenige i. De mente her at det var urimelig om ikke umulig oppgave å frembringe sannhetsbevis for påstanden.⁵⁶

Det hevdes fra juridisk hold⁵⁷ at grunnen til at EMD mente at inngrepet var i strid med EMK art. 10 (1) var fordi påstandene ikke ble fremstilt som «absolutte sannheter» fordi grunnlaget til påstander var historier og rykter fremsatt av andre personer. Han mener videre at dersom avisen hadde fremstilt påstandene som absolutte sannheter, ville EMD kommet til motsatt resultat.

---

⁵⁰ Se ambulansesjåførdommen hvor førstvoterende stykket opp lederartiklene til Dagbladet og vurderte isolert om utsagnene hadde riktig mengde av sannhetsbevis

⁵¹ Rt. 2002-764 på side 775

⁵² [EMD-1989-15890](#)

⁵³ I avsnitt 35 i dommen

⁵⁴ Særskilt grove verdivurderinger blir nevnt av innstillingen til stortinget, se NOU 10. s. 15

⁵⁵ Lavric mot Romania avsnitt 47 (EMD 2005-22231)

⁵⁶ Se § 65

⁵⁷ Eggen på side 131

På bakgrunn av det som står ovenfor, er rettsregelen slik at videreformidling av andre personers påstander har et sterkt ytringsfrihetsvern.

Det blir videre sagt ⁵⁸at EMD tar høyde for at det mellom det sanne og det usanne eksisterer det et rom som muligens er sant, men som ikke kan bevises i en rettsal. Det rommet som eksisterer som muligens er sant, mener han at pressen kan publisere forutsatt at det ikke blir presentert som en sannhet.⁵⁹ Det blir likevel presisert av han at han ikke kan se at norsk rettspraksis har et tilsvarende nyansert syn.

5 Rettslige prinsipper som skiller mellom fakta- og verdivurderinger

I forrige punkt ble det sagt at fakta- og verdivurderinger kan by på rettslige utfordringer, spesielt med tanke på hvor mye sannhetsbevis det kan kreves for fakta- og verdivurderinger. I dette punkt vil det bli skissert noen rettslige prinsipper fra EMD som er med på å avklare forskjellen mellom fakta- og verdivurderinger.

Det rettslige utgangspunktet er at den aktuelle ytringen må tolkes for å avgjøre om ytringen blir karakterisert som en faktisk påstand eller en verdivurdering.⁶⁰ Videre er det flere rettslige prinsipper utviklet av EMD som er av betydning for å finne ut hva ytringen skal bli karakterisert som. Det er disse rettslige prinsippene som vil bli redegjort for i dette punkt.

Tidligere ble det nevnt at det som hovedregel for faktiske påstander som gjaldt straffbare forhold krevdes det like sterke bevis som om personen skulle bli felt i en straffesak. Det ble også nevnt EMD mener at det eksisterer et rom mellom det sanne og det usanne, men som ikke kan bevises i en rettsak, men som pressen kan ytre uten at det får noen rettslige konsekvenser for dem forutsatt at det blir presentert som en sannhet.

5.1 «(k)onkrete og presise»

Det ble av Høyesterett ⁶¹sagt følgende:

«Jo mer konkrete og presise beskyldningene er, desto mer må kreves av objektivt faktisk belegg.»

---

⁵⁸ Eggen s. 254

⁵⁹ Eggen begrunner dette med tolkningen av De Haes and Gijssels-saken, se s. 254

⁶⁰ Se Eggen på s. 253

⁶¹ Se ambulansesjåførsaken avsnitt 157

Uttalelsen må forstås som retningsgivende for hva en skal karakterisere utsagnet som. Uttalelsen må videre forstås som en glideskala hvor ytterpunktene er lette å eksemplifisere. Er påstanden 100 % konkret og presis, er det mye som tyder på at det kreves 100 % sannhetsbevis. Og omvendt, er påstanden 100 % vag og upresis, kreves det trolig ingen sannhetsbevis.

Denne rettsregelen er begrunnet i ulike hensyn: En mer konkret og presis påstand vil for allmenheten tolkes som en sannhet, mens en vag og upresis påstand vil for allmenheten tolkes som en ikke sannhet. Beskyttelsen av «omdømmevernet» gjør seg ikke like gjeldene for påstander som etter en tolkning av dem fremstår som ikke sannheter. Da har ikke hun like stor grunn til å føle seg krenket som om påstandene hadde vært presentert som en sannhet.

Det ble i ambulansesjåførsaken av Dagbladet fremmet rasismebeskyldninger mot ambulansesjåførene som følge av at de ikke kjørte en mann av somalisk opprinnelse til sykehuset. Høyesterett mente her at beskyldningene hadde et konkret og temmelig presist innhold.⁶²

Dommen må på dette grunnlag forstås som om Høyesterett tolket utsagnene som faktiske påstander og som det ikke ble ført tilstrekkelig med sannhetsbevis for. Begrunnelsen for ytringsfrihetsvernet var dermed ikke tilstede. Det forelå med andre ord en rettsstridig ærekrenkelse av ambulansesjåføren.⁶³

5.2 Graden av forbehold

Bruken av forbehold er med på å gjøre utsagnene mindre konkrete og presise, og er med dette et rettslig prinsipp som står i kontrast til prinsippet ovenfor. Det vil i det følgende bli sett på avgjørelser hvor Høyesterett sier noe om bruk av forbehold og hvilke rettslige konsekvenser dette fikk.

I Nordlandsposten⁶⁴ var det uenighet om elleve utsagn var fakta- eller verdivurderinger. Førstvoterende sier her at avisen⁶⁵ tok de nødvendige forbehold på de påstandene som gjaldt ulovligheter.

---

⁶² Se avsnitt 158 i dommen

⁶³ Hadde beskyldningene vært verdivurderinger, hadde Dagbladet hatt nok objektive holdepunkter for å fremme beskyldningene og hadde på det grunnlag blitt frikjent

⁶⁴ [Rt-2002-764](#)

Videre oppfattet Høyesterett det slik at det i det vesentlige er styrets mistanker det refereres til. Det ble med andre ord ikke presentert som en absolutt sannhet. Førstvoterende konkluderte dermed med at disse utsagnene hadde klare elementer av verdivurderinger. Mye tyder på at bruken av forbehold var toneangivende for hva utsagnene skulle bli karakterisert som.

I kirurgsaken dreide saken seg om at Avisa Nordland hadde fremsatt beskyldninger om at to kirurger hadde operert friske personer uten grunn. Høyesterett konkluderte her med at utsagnene hadde dels elementer av verdivurderinger, men også betydelige elementer av faktiske påstander.

Det ble videre sagt at beskyldningene etter praksis fra EMD måtte bygge på et solid faktisk grunnlag. Dommen kan ikke tolkes på en annen måte enn at utsagnene måtte forstås som faktiske påstander.

Likevel kritiserer Høyesterett avisen for ikke å ta bruk i forbehold. ⁶⁶Spørsmålet blir dermed om Høyesterett hadde konkludert med at påstandene var verdivurderinger hvis avisen hadde tatt forbehold om sannheten i påstandene.

Det kunne nemlig ikke på publiseringstidspunktet føres sannhetsbevis for om personene var friske eller om de trengte operasjoner for å bli frisk. ⁶⁷ Men det var 60 % sannsynlighet for at personen kunne få kreft hvis operasjonen ikke hadde blitt gjennomført. Det kunne dermed ikke på publiseringstidspunktet bevises at personen var frisk eller syk.

Det kunne dermed eksistere et rom mellom det sanne og det usanne, men som muligens var sant, men som ikke kunne bevises i en rettsal. ⁶⁸På publiseringstidspunktet kunne ikke avisen bevise i en rettsal at personen var frisk, ettersom det var 60 % sannsynlighet for at hun kunne få kreft uten operasjonene. Men påstandene om at hun var frisk uansett muligens sann.

Problemet med påstandene var at disse ble presentert som en sannhet. Ifølge juridisk teori ⁶⁹ er det en forutsetning for fremsettelse av slike påstander at de ikke blir presentert som sannheter. Hadde avisen tatt forbehold om sannheten i påstandene, så hadde ikke påstandene blitt presentert som en sannhet, men som en mulig sannhet.

---

⁶⁵ Se s. 775 i dommen

⁶⁶ I avsnitt 122 i dommen

⁶⁷ Ifølge Søreides uavhengige sakkyndige rapport

⁶⁸ Eggen s. 254

⁶⁹ Eggen s. 254 som videre hjemler dette i praksis fra EMD

På bakgrunn av det som har blitt sagt ovenfor, ville trolig Høyesterett konkludert med at påstandene var verdivurderinger hvis avisen hadde tatt i bruk forbehold.

I ambulansesjåførsaken hadde politisk redaktør, Marie Simonsen konkludert med at rasisme var årsaken til at ambulansesjåførene ikke kjørte pasienten til sykehuset uten å ta forbehold om riktigheten av påstanden.

Saken ble avgjort med bakgrunn i påstandene som kom fra Simonsen og en annen kommentator (Ringheim). Disse påstandene må forstås som faktiske påstander. Med andre ord, hadde Simonsen og Ringheim tatt uttrykkelig forbehold i sine påstander, hadde leseren automatisk trukket konklusjoner om at innholdet i påstanden ikke nødvendigvis var sann. Påstandene om rasisme hadde da ikke blitt presentert som en sannhet.

Hadde for eksempel Simonsen skrevet følgende: «Dersom det viser seg at rasisme var årsaken...» Eller: «Mye tyder på at rasisme var årsaken...», så hadde Dagbladet fremmet verdivurderinger og ikke faktiske påstander. Det vil av den grunn kunne kreves mindre faktisk belegg som følge av at de hadde vært verdivurderinger.

På bakgrunn av det som har blitt fortalt ovenfor, er det mye som tyder på at «graden av forbehold» er et rettslig prinsipp som er retningsgivende for hva utsagn skal bli karakterisert som.

5.3 Graden av vaghet og upresisitet

Ovenfor ble det sagt av Høyesterett at jo mer en konkret og presis en påstand er, jo mer faktisk belegg kreves det for å fremsette den. Dette utsagnet må tolkes antitetisk for utsagn som er vage og upresise. Viser videre til hensynene ovenfor.

6 Nærmere om skillet mellom fakta- og verdivurderinger

I punkt 4 ble medias presentasjon av fakta- og verdivurderinger problematisert i en rettslig kontekst. I dette punkt vil dette bli nærmere nyansert.

I virkeligheten kan skillet mellom faktiske påstander og verdivurderinger være vanskelig å foreta. Hovedårsaken til det skyldes nok det faktum at i ett og samme utsagn kan det være faktiske påstander og verdivurderinger. Dette vil ofte forekomme i lederartikler og kommentarartikler. En lederartikkel vil typisk mene noe om en faktisk hendelse som er av allmenn interesse. I den sammenheng må lederen fremstille faktiske påstander for deretter å mene noe om hendelsen. Innledningen til en lederartikkel består som oftest av faktiske

påstander slik at leserne blir introdusert for saken. Deretter vil lederen mene noe om hendelsen og da vil faktiske påstander bli byttet ut mot verdivurderinger. Men det betyr ikke nødvendigvis at det er slik. Fakta og verdivurderinger kan kombineres i hele lederartikkelen, til og med i samme setning, og det kan by på tolkningsproblemer.

En annen årsak til at skillet mellom fakta og verdivurderinger er vanskelig å ta er at grensen mellom fakta og verdivurderinger ikke er klar.⁷⁰

Rettspraksis er avgjørende for hvor grensen går hen. Denne grensen vil imidlertid bli redegjort for senere i dette punkt.

En naturlig språklig forståelse av leder/kommentarartikler tilsier at i det vesentlige innhold i artikkelen er egne tanker om en spesifikk hendelse eller om et samfunns spørsmål. Formålet med disse artiklene er å provosere og skape mer engasjement blant leserne enn hos de ordinære nyhetsartiklene. Navnet «leder» og «kommentar» tilsier at utsagnet ivaretar en begrenset gruppe sin mening, ofte en avis sin mening eller bare vedkommende sin mening.

Den kritiske leser vil ofte tolke leder/kommentarartikler dithen at de representerer en begrenset gruppe sin mening og ikke nødvendigvis er objektiv sannhet, som nyhetsartikler ofte gjør. Det skal med andre ord mer til for at innholdet i en leder/kommentarartikkel ikke i det vesentlige er verdivurderinger.

Fakta og verdivurderinger kan også forekomme i ordinære nyhetsartikler, gjerne som en kombinasjon. Det kan for eksempel skje når pressen formidler at presten tok penger fra kirkekassen og at det er en forkastelig handling. Her det både en fakta og en verdivurdering i en og samme setning.

Selv om det er glidende overganger mellom fakta- og verdivurderinger og at grensen mellom dem ikke er klar, vil det i praksis være av stor betydning å trekke skillet mellom fakta- og verdivurderinger. De rettslige vurderingskriteriene og konsekvensene er ulike hva angår fakta- og verdivurderinger. EMD oppsummerer skillet mellom fakta- og verdivurderinger slik i en dom fra 2013⁷¹

“In its practice the Court has distinguished between statements of fact and value judgments. While the existence of facts can be demonstrated, the truth of value judgments is not susceptible of proof. Where a statement amounts to a value judgment, the proportionality of

---

⁷⁰ Se avsnitt 156 i ambulansedommen

⁷¹ EMD-2010-59545

the interference may depend on whether or not there exists a sufficient factual basis for the impugned statement, since even a value judgment may be excessive if it has no factual basis to support it... The more serious such an allegation, the more solid the factual basis has to be...”

EMD sier her hva som kreves av faktisk belegg, men er ikke tydelig på hva som menes med fakta- og verdivurderinger. Her sier også EMD at faktiske påstander kan bli motbevist mens sannheten i verdivurderinger ikke kan motbevises. Hva mener EMD med det? Her går EMD rett på beviskravene, men utelater å definere hva som menes med fakta- og verdivurderinger.

Dagbladet hadde i sin dekning av ambulansesaken, fremsatt tre beskyldninger om uforsvarlig pasientbehandling. Høyesterett konkluderer her med at beskyldningene er faktiske påstander uten at dette blir nærmere begrunnet.⁷² Jeg vil nå se nærmere på hvorfor disse beskyldningene er faktiske påstander og ikke verdivurderinger. Før jeg ser på dette vil jeg påpeke at faktiske påstander også kan være videreformidling av vitneutsagn og fremsetning av egne kommentarer.⁷³

Den første beskyldningen var at ambulansesjåførene dro fra mannen til tross for at han hadde tisset på deg og det var grunnen til at de ikke tok han med til sykehuset. Høyesterett sier her at når en «tisser på seg» så er det uttrykk for ufrivillig og ukontrollert vannlating i klærne.⁷⁴ Ufrivillig og ukontrollert vannlating i klærne er et symptom på alvorlige hodeskader og er en indikasjon på at personen skal fraktes til sykehuset.

Påstanden om at pasienten hadde tisset på seg ble fremsatt i ulike nyhetsartikler og kommentarer. Den første artikkelen var en nyhetsartikkel hvor Dagbladet hadde siteret et vitne som sa «...greide ikke å holde på urinen.» Den andre artikkelen var i samme format, men den gangen ble Abid Raja sitert følgende: «han her har tisset på seg...». Trude Ringheim brukte formuleringen «tisset på seg» i en kommentar.

Uttrykket «tisset på seg» ble senere brukt i totalt åtte faktabokser. Grunnen til at Høyesterett konkluderer med at dette er faktiske påstander. Dette fordi det trolig baserer seg på vitneutaleleser som kommer med en konkret påstand og som ikke har noe grad av forbehold i seg.

---

⁷² Se avsnitt 114 i dommen

⁷³ Se avsnitt 116 i dommen

⁷⁴ Se avsnitt 118 i dommen

Hadde Ringheim for eksempel sagt at: «mye tyder på at han hadde tisset på seg», så hadde ikke dette vært en påstand om at han hadde tisset på seg, men en vurdering av hva som trolig har skjedd.⁷⁵

Uttalelsen ville dermed hatt en mildere karakter enn hvis det hadde blitt uttalt uten noen form for reservasjoner at han hadde tisset på seg. Påstanden ble fremstilt som en sannhet. En reservasjon eller et forbehold i en uttalelse innebærer at leseren får inntrykk av at det ikke er sikkert at personen har gjort det som blir sagt i uttalelsen.⁷⁶

Den neste påstanden går ut på ambulansesjåførene hadde forlatt en pasient livløs eller som var bevisstløs på bakken. Denne påstanden ble fremsatt i en ordinær nyhetsartikkel og i en kommentar.

Påstanden om at ambulansesjåførene hadde forlatt en livløs eller bevisstløs pasient på bakken ble fremsatt med bakgrunn i vitneuttalelser og det ble ikke sådd tvil om dens sannhet eller lagt inn et forbehold om dens sannhet. Den ble bare referert til. På dette grunnlag må Høyesterett ha konkludert med at dette var faktiske påstander og ikke verdivurderinger.

Den neste påstanden gikk ut på at ambulansesjåførene ikke hadde undersøkt pasienten. Nyhetsartikler og kommentarer fremsatte denne påstanden med bakgrunn i vitneuttalelser. Felles med faktiske påstandene ovenfor er at alle baserer seg på vitneutsagn og uten forbehold om dens sannhet. Dette styrkes ytterligere med at disse ble fremstilt i Dagbladets faktabokser. Videreformidling av andres uttalelser nyter som sagt større vern enn fremsettelse av egne meninger. Og når det ikke sås tvil eller menes noen om påstandene, så er disse påstandene faktiske påstander.

Den siste uttalelsen jeg vil se på i ambulansesjåførsaken er den som ble omtalt av Høyesterett⁷⁷ Her sier Dagbladets politiske redaktør, Marie Simonsen,⁷⁸ «Dette var rasismens stygge og ubarmhjertige konsekvens.» Høyesterett sier her⁷⁹ at Dagbladet gikk fra å formidle andres beskyldninger om rasisme, til selv å konkludere at rasisme var årsaken til er personen ikke

---

⁷⁵ Se tidligere redegjørelse på dette punkt

⁷⁶ Til tross for manglende sannhetsbevis for denne påstanden, kom Høyesterett likevel til at det var nok faktiske holdepunkter for å fremsette påstanden

⁷⁷ I avsnitt 163 og 164 i dommen

⁷⁸ Se siste avsnitt i avsnitt 163 i dommen

⁷⁹ Se avsnitt 164 og 166i dommen

ble kjørt til sykehuset. Dette var en konkret beskyldning med et temmelig presist innhold.⁸⁰ Høyesterett sier ikke her at dette er en faktisk påstand, men det må tolkes dithen at det er en faktisk påstand. Hadde Dagbladet her hatt noen form forbehold eller reservasjon i denne uttalelsen, hadde det ikke vært en faktisk påstand.

I Stiftelsesdommen⁸¹ ble det i en avis fremsatt beskyldninger om at en advokat hadde tatt ut penger av et minnefond. Dette mente Høyesterett var en faktisk påstand fordi det etter sin art kunne føre sannhetsbevis for denne påstanden. Det ble ikke nærmere konkretisert av Høyesterett, men påstandene inneholdt ingen forbehold og de var temmelig konkrete og presise. Det er på disse grunnlag at beskyldningene må anses som faktiske påstander.

6.1 Hvorfor er det viktig å skille mellom fakta- og verdivurderinger

Selv om det er glidende overganger mellom fakta- og verdivurderinger og at grensen mellom dem ikke er klar, vil det i praksis være av stor betydning å trekke skillet mellom fakta- og verdivurderinger.

Ytringsfriheten har ikke vært, og er ikke, noen selvfølge.⁸² Videre er ytringsfriheten begrunnet i tre prinsipper: Sannhetsprinsippet, autonomiprinsippet og demokratiprinsippet.⁸³ Disse hensynene gjør seg ikke like gjeldene for feilaktig fremstilling av faktiske påstander, og som fremstår som sannheter, sammenlignet med verdivurderinger. Sannhetsprinsippet tilsier nemlig at feilaktige faktiske påstander som blir fremstilt som sannheter ikke skal bli vernet av ytringsfriheten. Reelle hensyn begrunner nettopp dette: Ytringsfriheten hjemler rett til å presentere nettopp sannheter og ikke usannheter. Det kan med andre ord ikke begrunnes i dette prinsippet at den rettslige virkningen av presentasjon av feilaktige faktiske påstander kan være at sannheten til slutt kommer frem. En slik tolkning av bestemmelsen ville fått uheldige konsekvenser fordi da kunne en risikert at vi til enhver tid måtte forsvare oss for feilaktige påstander for at sannheten skulle komme frem. Og hensynet til den enkelte person taler for at ytringsfriheten skal tolkes innskrenkende på utsagn som blir presentert som sannheter, men som det ikke har blitt ført sannhetsbevis for.

Verdivurderinger vil derimot ikke bli fremstilt som sannheter, men som vurderinger som har til formål å vekke avsky mot samfunnshendelser og samfunnspersoner. Demokratiprinsippet og autonomiprinsippet tilsier nettopp at verdivurderinger skal bli vernet av ytringsfriheten. Verdivurderinger vil være med på å forme etiske gode verdier i samfunnet.

---

⁸⁰ Se avsnitt 158 i dommen

⁸¹ Rt. 2003-1190

⁸² Dette fremgår av forarbeidene til grl. § 100, se NOU: 1999-27

⁸³ Se grl. § 100 og NOU: 1999-27

Videre er det viktig å skille mellom fakta- og verdivurderinger med tanke på å skape et sunt samfunn hvor skadepotensialet ikke øker. En feilaktig faktisk påstand vil ha et større skadepotensiale enn en verdivurdering som er krenkende. Dette fordi en verdivurdering er vurderinger foretatt av en begrenset krets og det er begrenset hvor stor skade de kan gjøre på andre personers omdømme.

Det er videre viktig å skille mellom fakta- og verdivurderinger for å statuere «tydeligere» eksempler på hvordan lovgiver vil at vi skal ytre oss. Det vil dermed ha en preventiv effekt på hvordan vi oppfører mest lovlydig.

Helt til slutt, tilsier hensynet til samfunnsbesvarelser at det skal skilles mellom fakta- og verdivurderinger. Et tydelig skille mellom fakta- og verdivurderinger vil bidra til at dommere, advokater og andre samfunnspersoner får en bedre oversikt over hvilke type ytringer som er lov å ytre og vil dermed ha en positiv effekt på saker som muligens kommer inn for rettsapparatet. Det vil i alle fall ikke ha en negativ effekt på saker som muligens havner i rettsapparatet.

7 Fakta- og verdivurderinger i rettspraksisen fra Høyesterett og EMD

7.1 Innledning

Som påpekt tidligere, er skillet mellom fakta- og verdivurderinger bare en del av rettsstridsvurderingen ⁸⁴Men det har også blitt redegjort for at skillet mellom fakta- og verdivurderinger er viktig å ta, ettersom det vil ha stor betydning på om et utsagn er rettsstridig ærekrenkende eller ikke.

I dette punktet vil det først bli sett på ti saker hvor EMD skiller mellom fakta- og verdivurderinger. Videre vil det bli sett på om Høyesterett skiller mellom fakta- og verdivurderinger.

Avslutningsvis vil det bli sett på hvor mye EMD vektlegger fakta- og verdivurderinger sammenlignet med hvor mye Høyesterett vektlegger det.

---

⁸⁴ Se ovenfor i punkt 8.2.2

I dette punkt vil enkelte dommer bli viet større oppmerksomhet enn andre. Hovedtyngden av de norske dommene vil ikke gå lenger tilbake enn 1999, ettersom det var da EMK ble inkorporert som norsk lov.⁸⁵ EMD-dommene vil gå lenger tilbake i tid.

7.2 Blir skillet mellom fakta- og verdivurderinger vektlagt av EMD?

Det vil i dette punkt bli sett på ti utvalgte dommer fra EMD i perioden fra 1993 til 2013, hvor det vil bli knyttet noen kommentarer til om EMD skiller mellom fakta- og verdivurderinger og eventuelt om de foretar dette skillet riktig. Det vil også bli sett på hvilken betydning det fikk for hvor mye sannhetsbevis som kunne kreves. Enkelte av dommene har blitt hyppig nevnt av EMD og Høyesterett i senere avgjørelser, og er av den grunn blitt utvalgt.

Den første dommen jeg skal se på er den såkalte Bladet Tromsø-dommen.⁸⁶ Her dreide saken om at avisen Bladet Tromsø hadde publisert tjueseks krenkende artikler om en hvalfanger-ekspedisjon. Krenkelsene gikk ut på at hvalfangerne ikke hadde fulgt forskriftene for utøvelse av selfangst.

EMD sier at utsagnene er faktiske påstander og ikke verdivurderinger.⁸⁷ Det blir ikke sagt hvorfor utsagnene ble karakterisert som faktiske påstander, men avisen her refererte seg til en selfangerrapport som beskrev de faktiske forholdene på hvalfanger-ekspedisjonen. De faktiske forholdene var at forskriftene for utøvelse av selfangst var ikke var fulgt. Presentasjon av dette må da forstås som faktiske påstander. EMD sier her at avisen ikke selv har fremmet utsagnene, men at de har basert seg på en selfangerrapport. Her har EMD vurdert om utsagnene er fakta- eller verdivurderinger og tillatt det vekt i dommen.

I *DICHAND MED FLERE mot ØSTERRIKE* var saksforholdene slik: Det ble skrevet en kronikk som ble publisert i en østerisk avis. Kronikken beskyldte en advokat som representerte en nyhetsredaksjon for ikke å handle etter moralske og etiske regler som gjelder innenfor den demokratiske verden. Grunnlaget for beskyldningen var at advokaten fortsatte å representere nyhetsredaksjonen etter at han begynte å jobbe for regjeringen, hvor regjeringen senere hadde endret en lov som var til gunst for advokatens klienter.

Det ble rettet følgende påstand mot Mr. Graff:⁸⁸

---

⁸⁵ Det er uten betydning at EMK ble inkorporert som norsk lov for kravet fra EMD om fakta- og verdivurderinger, se Rt. 2000-279 avsnitt to på side 286.

⁸⁶ EMD-1993-21980

⁸⁷ Se første setning i avsnitt 66 i dommen

⁸⁸ Se avsnitt 45 i dommen

“does not intend to comply with moral concepts existing in democracies all over the world, namely that one has to give up one’s law firm if one becomes a member of the government...”

Beskyldningen angikk et konkret og presist faktisk forhold, og det må etter dette forstås som det blir rettet faktiske påstander mot han.

EMD fremhever her ⁸⁹at EMD har skilt mellom fakta- og verdivurderinger i sin rettsstridsvurdering. Videre i avsnittet sier de noe om hvordan en skiller mellom fakta- og verdivurderinger og hva som kreves av faktisk belegg. EMD ⁹⁰ går nærmere inn på hva som kreves av faktisk belegg for verdivurderinger. Her forklarer EMD hvordan skillet mellom fakta- og verdivurderinger skal tas.

EMD ⁹¹kritiserer østerisk Høyesterett for feil forståelse av hva som kreves av faktisk belegg av faktiske påstander. Her hadde østerisk Høyesterett konkludert med at det ikke hadde blitt ført sannhetsbevis for den faktiske påstanden som ble beskyldt, og hadde på dette grunnlag konkludert med at beskyldningen var rettsstridig. Selv om det ikke hadde blitt ført sannhetsbevis for beskyldningen, så mente EMD at beskyldningen var rettmessig. EMD ⁹² sier videre at det var nok faktisk belegg for å fremsette en verdivurdering. Dommen redegjør grundig for skillet mellom fakta- og verdivurderinger og tillegger det vekt i sin rettsstridsvurdering.

I PEDERSEN og BAADSGAARD mot DANMARK ⁹³ var saksforholdene slik: En dokumentar som ble vist på dansk tv, mente at det ikke var noe rettslig grunnlag for å dømme en person for drap. Grunnlaget for påstanden var blant annet vitneobservasjoner fra en taxisjåfør som motbeviste personens uskyld. Likevel ble ikke saken gjenopptatt. TV-kanalen valgte likevel å anklage to i politiet for å være ansvarlig for at en «uskyldig» person ble dømt.

Her var det uenighet mellom partene hvorvidt påstanden måtte forstås som fakta- eller verdivurderinger. Det var blant uenighet om følgende utsagn: ⁹⁴

“why did the vital part of the taxi driver's explanation disappear and who, in the police or public prosecutor's office, should carry the responsibility for this?”

---

⁸⁹ Se i avsnitt 42 i dommen

⁹⁰ Se avsnitt 43 i dommen

⁹¹ Se avsnitt 49 i dommen

⁹² Se i avsnitt 50 i dommen

⁹³ EMD-1999-49017

⁹⁴ Se avsnitt 69 i dommen

EMD sier ⁹⁵at anklagen matte tolkes som en faktisk påstand og tilføyer: «... such an accusation cannot, even with the most liberal interpretation be understood as a value judgment». Påstanden retter seg mot et konkret faktisk forhold og må etter dette bli karakterisert som faktiske påstander.

EMD viser her videre her til EMDs tidligere praksis på dette området, deriblant Bladet Tromsø-dommen, se siste setning i avsnitt 71. EMDs flertall konkluderer likevel med at det var faktisk belegg for å fremsette denne anklagen. Her går både flertallet og mindretallet til EMD inn på skillet mellom fakta- og verdivurderinger og tillegger det vekt. ⁹⁶

I Pfeifer mot Østerrike ⁹⁷var saksforholdene slik: Her hadde en østerisk avis drevet en kampanje mot et medlem av et politisk parti, som avisen mente at han brukte sterke termer for å fremme nazistiske holdninger og ideer som var typisk for det «tredje rike». Dette resulterte i en menneskejakt som endte med at vedkommende tok sitt eget liv. EMD viser i avsnitt 40 til dommen som kom fra østerisk Høyesterett, som mente at beskyldningene var verdivurderinger som det var ført tilstrekkelig med sannhetsbevis for. Nazistiske holdninger og ideer som var typisk for det «tredje rike» må forstås som en fellesbetegnelse på en vurdering av faktiske forhold og må etter dette forstås som verdivurderinger.

Videre i avsnitt 41 sier EMD førsteinstans i det østeriske domstolsapparatet hadde konkludert med at beskyldningene var faktiske påstander. EMD sier ⁹⁸ at mye av argumentasjonen fra partene var hvorvidt beskyldningen var faktiske påstander eller verdivurderinger. Det blir også beskrevet hva som menes med fakta- og verdivurderinger og hva som kreves av faktisk belegg.

EMD kommer i motsetning til den østeriske Høyesterett til at beskyldningene ikke er faktiske påstander, men verdivurderinger. Det blir videre i avsnittet sagt at beskyldningene var verdivurderinger fordi det kunne vært ført sannhetsbevis for dem. EMD argumenterer ⁹⁹for at det tilfellet at beskyldningene skulle bli tolket som verdivurderinger, så var det likevel ikke faktisk belegg for å fremsette beskyldningene.

---

⁹⁵ Se i avsnitt 71 i dommen

⁹⁶ Mindretallet går inn på skillet mellom fakta- og verdivurderinger sitt premiss c. i dommen

⁹⁷ EMD-2003-12556

⁹⁸ Se i avsnitt 46 i dommen

⁹⁹ Se i avsnitt 48 i dommen

Det var da uten betydning for sakens utfall om beskyldningene var fakta- eller verdivurderinger. Dommen går grundig inn på skillet mellom fakta- og verdivurderinger og tillegger det vekt.

I den såkalte Tønsbergs Blad-dommen ¹⁰⁰ dreide saken seg om at avisen Tønsbergs Blad hadde fremsatt beskyldninger mot en navngitt person som angivelig skulle hadde brutt boplikten på eiendom i Tjøme kommune.

EMD sier ¹⁰¹ at media skal ha særlige grunner for å dispenseres fra faktiske påstander som ærekrenker privatpersoner hvor påstanden berører «right of others». Det kan trolig tolkes dithen at EMD mener her at avisen hadde vært mer å bebreide hvis den ikke hadde fremsatt denne påstanden som det ikke ble ført sannhetsbevis for. Hensynet til allmenn interesse har i denne sak større vekt enn hensynet til omdømmet hos denne privatpersonen.

EMD konkluderer i likhet med både flertallet og mindretallet i Høyesterett at beskyldningen er en faktisk påstand. Men i motsetning til Høyesterett blir ikke dette nærmere konkretisert. Likevel skiller EMD mellom fakta- og verdivurderinger selv om det skillet trolig ikke hadde hatt betydning for sakens utfall.

I Aleksey Ovchinniko mot Russland ¹⁰² dreide saken seg om at en russisk avis hadde anklaget to foreldre, som var dommere i et distrikt, om at de burde være ansvarlig for at deres tolv år gamle sønn hadde banket opp og seksuelt misbrukt en gutt på ni år. Anklagen retter seg mot et konkret og presist faktisk forhold og må etter dette forstås som faktiske påstander.

EMD viser her til avgjørelsen i den russiske Høyesterett ¹⁰³, som sier at denne beskyldningen var en faktisk påstand og som det ikke var faktisk belegg for å fremsette. Dette var EMD enig i, som videre mente at det ikke forelå noe brudd på EMK art. 10. EMD sier ikke her at dette ville vært en rettmessig beskyldning hvis den hadde blitt fremsatt som en verdivurdering. Men de sier heller ikke det motsatte.

I Pfeifer mot Østerrike og Tønsbergs Blad-dommen ¹⁰⁴ som kom til henholdsvis motsatte konklusjoner, var det uten betydning for sakenes utfall hvorvidt beskyldningene var fakta- eller verdivurderinger. Det er usikkert om EMD hadde karakterisert beskyldningene som rettmessige i denne sak dersom de hadde vært fremsatt som verdivurderinger, men det er

---

¹⁰⁰ EMD-2004-510

¹⁰¹ Se i avsnitt 89 i dommen

¹⁰² EMD-2004-24061

¹⁰³ Se i avsnitt 54 i dommen

¹⁰⁴ EMD-2003-12556 og EMD-2004-510

utvilsomt at det hadde betydning for hvor mye faktisk belegg som kunne kreves for å fremsette beskyldningene. Dommen illustrerer dermed hvor viktig det er å skille mellom fakta- og verdivurderinger.

I Ziembinski mot Polen ¹⁰⁵ hadde en polsk avis fremsatt beskyldninger om at sykehusdirektøren på et lokalt sykehus hadde tatt i mot penger fra en forretningsmann som leverte varer til sykehuset. Det ble videre fremsatt en rekke artikler om at sykehusdirektøren var korrupt og at ordføreren visste om dette, men likevel beskyttet sykehusdirektøren. EMD sier her ¹⁰⁶ at avisen ikke hadde sannhetsbevis for den faktiske påstanden som rettet seg mot ordføreren. Det blir ikke her gått nærmere inn på hvorfor beskyldningen er en faktisk påstand, men det fremkommer klart etter en tolkning av påstandene, at de er faktiske påstander.

I Axel Springer mot Tyskland ¹⁰⁷ hadde en tysk avis rettet beskyldninger mot en tv-programleder om at han hadde blitt arrestert for besittelse av kokain. Her nevner ikke EMD fakta- og verdivurderinger, men det kan leses ut fra sammenhengen ¹⁰⁸ at dette er snakk om en faktisk beskyldning. Beskyldningen var basert på informasjon fra det lokale politikontoret og EMD konkluderte på dette grunnlag at avisen hadde tilstrekkelig med faktisk belegg for å fremsette beskyldningen. Beskyldningene retter seg mot et konkret og presist faktisk forhold og må etter dette forstås som faktiske påstander. Dette fikk betydning for hvor mye sannhetsbevis det kunne kreves.

I BJÖRK EIÐSDÓTTIR mot Island ¹⁰⁹ hadde en islandsk avis beskyldt eieren av en strippeklubb for å ha oppfordret sine ansatte til å drive med prostitusjon på strippeklubben og skal ha truet med døden hvis noen av stripperne sa at de drev med prostitusjon. EMD sier ¹¹⁰ at de er enig med den islandske Høyesterett i at beskyldningene er faktiske påstander. Videre blir det sagt at EMD er uenig i at det ikke var faktisk belegg for å fremsette beskyldningene.

111

---

¹⁰⁵ EMD-2006-46712

¹⁰⁶ Se i avsnitt 52 i dommen

¹⁰⁷ EMD-2008-39954

¹⁰⁸ Se i avsnitt 105 i dommen

¹⁰⁹ EMD-2009-46443

¹¹⁰ Se i avsnitt 72 i dommen

¹¹¹ Se i avsnitt 77 og 78 i dommen

7.3 Har Høyesterett bevisst tatt i bruk fakta- og verdivurderinger i vurderingen av om et utsagn er rettsstridig ærekrenkende?

I disse ti dommene ovenfor har EMD skilt mellom fakta- og verdivurderinger og tillagt dette skillet vekt.¹¹² Det vil i det følgende bli sett på om Høyesterett skiller mellom fakta- og verdivurderinger. Alle avgjørelser etter 1999 vil bli sett på. Det vil bli knyttet noen kommentarer til hver dom.

I den første ærekrenkelsessaken som Høyesterett behandlet etter at EMK ble inkorporert som norsk lov¹¹³ ble ikke fakta- og verdivurderinger vurdert i om utsagnene var rettsstridig ærekrenkende. Saken her dreide seg om at Dagbladet hadde publisert flere artikler om at en polititjenestemann hadde uprovosert slått en mann i forbindelse med at mannen hadde stjålet en bil. Det viste seg at det var nødvendig av polititjenestemannen å slå biltyven fordi han provoserte politiet så mye.

Likevel skrev Dagbladet på sin forside følgende: «Her slår politiet». Høyesterett konkluderte med at utsagnene var rettsstridig ærekrenkende. Forarbeidene til strl. § § 246 og 247 var den rettskilden Høyesterett la avgjørende vekt på. Her står det at uttalelsene må fremstå som «utilbørlige». Hvis ikke, vil ikke uttalelsene være rettsstridig ærekrenkende. Uttalelsene var etter Høyesteretts syn utilbørlige. Fakta- og verdivurderinger blir ikke en gang nevnt av Høyesterett i denne sak.

På den annen side kan det synes unødvendig at Høyesterett skal spesifikt redegjøre for hva utsagnene skal bli karakterisert som. Utsagnet om at «Her slår politiet» er temmelig konkret og presis. Avisen brukte her heller ikke noe form for forbehold da de presenterte utsagnene. Også må utsagnene forstås som klare påstander om faktiske forhold.

Et spesifikt skille mellom fakta- og verdivurderinger ville med andre ord ikke hatt noe betydning for hvor mye sannhetsbevis det kunne kreves. Heller ikke reelle hensyn tilsier at dette skillet spesifikt skulle bli tatt.

Den neste avgjørelsen som Høyesterett tok stilling til var den såkalte Bergens Tidende-saken.¹¹⁴ Saken her dreide seg om Bergens Tidende som hadde en reportasje hvor en kjørelærer ble ærekrenket. «Uskikka» sjåførlærer og livsfarlig yrkesforbud ble blant annet publisert av avisen.

---

¹¹² Forfatteren ikke har statistisk belegg for å påstå at EMD alltid skiller mellom fakta- og verdivurderinger, ettersom det kun har blitt sett på ti av x antall EMD-dommer etter at EMK ble inkorporert som norsk lov

¹¹³ Rt-1999-1541

¹¹⁴ Rt-2000-279

Høyesterett mente her at beskyldningene ikke var rettsstridig ærekrenkende. I denne sak ble det truffet et forvaltningsvedtak overfor kjørelæreren som avisen refererte til. I vedtaket ble kjørelæreren omtalt som «uskikka» blant annet. Avisen hadde i all hovedtrekk referert korrekt, men til tross for vedtaket, så var det ikke ført sannhetsbevis for beskyldningene. Likevel ble avisen frifunnet fordi avisen hadde i hovedtrekk referert riktig og det var av stor allmenn interesse at avisen publiserte de ærekrenkende beskyldningene. Fakta- og verddivurderinger blir heller ikke i denne sak nevnt av Høyesterett.

Likevel er det gode grunner for at Høyesterett ikke spesifikt skilte mellom fakta- og verddivurderinger for det: Sannhetsprinsippet tilsier at det ikke var nødvendig å foreta dette skillet. Her hadde avisen referert og sitert riktig fra et forvaltningsvedtak og som hadde allmenn interesse. Begrunnelsen til ytringsfriheten ¹¹⁵ tilsier at forvaltningsvedtak av denne karakter skal formidles til allmenheten. Det hadde med andre ord ingen betydning for hva som kunne kreves av sannhetsbevis fordi uansett hvordan utsagnene skulle bli karakterisert som, så ville tilstrekkelig med sannhetsbevis vært ført.

Den neste saken Høyesterett tar stilling til er [Rt-2002-764](#). Her hadde en avis trykket en artikkelserie om det skattemessige forholdet mellom en håndballklubb og deres trener. Beskyldningene som rettet seg mot treneren gikk ut på at han hadde drevet med skattejuks og økonomisk snusk. Førstvoterende som representerer et enstemmig Høyesterett ¹¹⁶ at EMD skiller mellom fakta- og verddivurderinger og at det skal tillegges vekt.

Videre¹¹⁷ blir det redegjort for hva som kreves av faktisk belegg hva angår fakta- og verddivurderinger. I sakens kjerne var det strid om de elleve utsagnene som avisen publiserte var fakta- eller verddivurderinger.

Høyesterett konkluderte med at samtlige utsagn var klare elementer av verddivurderinger. Men det var også elementer av mer faktisk karakter. ¹¹⁸ De utsagnene som var av mer faktisk karakter gikk ut på at treneren blant annet har benyttet falske og fiktive bilag. De elleve utsagnene krevde ikke så mye faktisk belegg, ettersom de inneholdt klare elementer av verddivurderinger. Avisen ble på dette grunnlag frifunnet for utsagnene.

Dette er den første saken etter at EMK ble inkorporert som norsk lov hvor Høyesterett tok stilling til om utsagnene var fakta- eller verddivurderinger og tillagte dem vekt.

---

¹¹⁵ Se grl. § 100 og dens forarbeider

¹¹⁶ Sier på siste avsnitt på side 774 i dommen

¹¹⁷ Se på side 775 i dommen

¹¹⁸ Se tredje siste avsnitt på side 775 i dommen

I denne saken var det sterk uenighet om hva utsagnene skulle bli karakterisert som og det var både utsagn som var av faktisk karakter og vurderinger.

Utsagnene som gikk på skattejuks og skattesnusk var ikke veldig konkrete og presise og disse ble referert til av andre personer. «Skattejuks» og «skattesnusk» er vage begreper og kan ikke forstås som påstander om faktiske forhold, men mer en vurdering av den faktiske situasjonen.

Det er bra at Høyesterett i denne sak skilte mellom fakta- og verdivurderinger, men Høyesterett kunne med fordel sagt noe mer om hvorfor de relevante utsagn var verdivurderinger.

I den neste saken som Høyesterett tar stilling ¹¹⁹ dreide som en avis som hadde publisert flere artikler om at en bestemt eiendom hadde forurenset. Eieren av eiendommen mente at beskyldningene var rettsstridig ærekrenkende. Høyesterett konkluderer med at utsagnene ikke var rettsstridig ærekrenkende. Det ble ikke redegjort utførlig for hvorfor utsagnene ikke var rettsstridig ærekrenkende.

Det må forstås som om Høyesterett var ganske sikker på at utsagnene ikke var rettsstridig ærekrenkende. Fakta- og verdivurderinger blir ikke nevnt her, men det blir heller ikke hele rettsstridsreservasjonen heller. Dommen kan da med andre ord ikke brukes på å belyse om Høyesterett bevisst vurderer om utsagnene er fakta- eller verdivurderinger når de tar stilling til om utsagn er rettsstridig ærekrenkende.

Den neste saken som Høyesterett tar stilling til er den såkalte Tønsbergs Blad-dommen. ¹²⁰ I denne saken ble det fremsatt beskyldninger om at en person ikke hadde tilfredsstilt kravene til boplikt.

Beskyldningene var etter et enstemmig Høyesterett ærekrenkende og usanne. Flertallet på fire dommere mente også at beskyldningene var rettsstridig ærekrenkende. Førstvoterende som representerer flertallet, redegjør for rettsstridsreservasjonen. ¹²¹ Her skriver førstvoterende at det skal vurderes om beskyldningen klassifiseres som «value judgment» eller «factual statement». De beskyldningene det var snakk om, gjaldt faktiske forhold ¹²² – at kommunen hadde vurdert om eiendommen til A med tanke på reglene om boplikt og var av den oppfatning at A hadde brutt boplikten.

---

¹¹⁹ Forurensningsdommen (Rt.2003-914)

¹²⁰ Rt-2003-928

¹²¹ Se avsnitt 44 i dommen

¹²² Se avsnitt 40 i dommen

Her sier Høyesterett indirekte at utsagnene er faktiske påstander fordi de var rettet mot faktiske forhold. Høyesterett har da skilt mellom fakta- og verdivurderinger. Selv om avisen refererte til det kommunen måtte mene om saken, vil et evt. brudd på regler om boplikt være forhold av faktisk karakter.

Den neste saken Høyesterett tar stilling til er den såkalte Stiftelsesdommen.¹²³ Her hadde TV 2 flere reportasjer som rettet seg mot en advokat som hadde jobbet for en stiftelse. Beskyldningene gikk ut på at advokaten skal ha tappet et minnefond for penger.¹²⁴ refererer førstvoterende, som representerte et enstemmig Høyesterett¹²⁵, til Tønsbergs Blad-dommen som fastslo at det skal legges vekt på om utsagnene er fakta- eller verdivurderinger. Det ble¹²⁶ konkludert med at beskyldningene var faktiske påstander.

Høyesterett tar her spesifikt stilling til om utsagnene var fakta- eller verdivurderinger. Beskyldningene om at en advokat skal ha tappet et minnefond for penger er konkrete og presise og når det ikke blir tatt forbehold om dens sannhet, er det ingen grunner for at disse utsagnene skal bli karakterisert som noe annet enn faktiske påstander.

Det at Høyesterett skilte mellom fakta- og verdivurderinger fikk likevel ingen betydning for saken fordi uavhengig av hva utsagnene ble karakterisert som, så var det ført tilstrekkelig med sannhetsbevis for presentasjon av påstandene.¹²⁷ Uansett var det gode grunner for at Høyesterett skilte mellom fakta- og verdivurderinger, se nærmere om dette i det påfølgende punkt.

I Bærums Budstikke-dommen¹²⁸ ble en person fremstilt for å være en blotter. Dette var etter Høyesteretts syn en ærekrenkende og en usann fremstilling. Høyesterett refererer til tidligere dommer, deriblant Tønsbergs Blad-dommen, men noe mer enn det blir det ikke gjort. De nevner dermed ikke fakta- og verdivurderinger og tar følgelig ikke stilling til det.

Utsagnene som gikk ut på at en person var en blotter kan vanskelig forstås som noe annet enn påstander om faktiske forhold. Det er da unødvendig at Høyesterett spesifikt skal foreta dette skillet, spesielt når det fremstår som temmelig klart utsagnene var faktiske påstander.

---

¹²³ Rt-2003-1190

¹²⁴ Se i avsnitt 73 i dommen

¹²⁵ Se avsnitt 44 i dommen

¹²⁶ Se avsnitt 75i dommen

¹²⁷ Dette kan leses ut av dommen, se blant annet konklusjonen

¹²⁸ Rt-2004-1483

Den neste saken Høyesterett tar stilling til er den såkalte Fædrelandsvennen-dommen.¹²⁹ Her ble en tidligere straffedømt fremstilt som mulig gjerningsmann for voldtektene og drapene på de to jentene i Baneheia. Det var ikke ført sannhetsbevis for denne fremstillingen.

Førstvoterende, som representerer flertallet på tre dommere, viser til avsnitt 44 i Tønsbergs Blad-dommen som sier blant annet at fakta- og verdivurderinger skal tas med i rettsstridsreservasjonen. Dette blir nærmere utdypet.¹³⁰ Her sier førstvoterende at det må skilles mellom faktiske utsagn og verdivurderinger.

Både flertallet og mindretallet konkluderte med at utsagnene var faktiske påstander, ettersom de mente at det kunne kreves sannhetsbevis for utsagnene. Flertallet konkluderte likevel med at Fædrelandsvennen ikke rettsstridig hadde ærekrenket vedkommende.

I denne sak gikk utsagnene på at en person muligens var gjerningsmann for voldtekt og drap av to jenter. Her ble det fremsatt et forbehold («muligens») om dens sannhet. Likevel kom både flertallet og mindretallet til at utsagnene var faktiske påstander. Dette kan forsvares med at utsagnene var temmelig konkrete og presise som gjaldt en hendelse som nylig hadde skjedd.

I ambulansesjåfør-saken¹³¹ som gjaldt beskyldninger rettet mot to ambulansesjåfør som ikke tok med seg en pasient av somalisk opprinnelse til sykehuset. Rasistisk motivasjon skal ha vært årsaken. Det var Dagbladet som fremsatte beskyldningene, men de hadde ikke ført sannhetsbevis for dem.

Førstvoterende, som representerer flertallet på fire dommere, henviser til i Tønsbergs Blad-dommen.¹³² Det ble senere konkretisert av førstvoterende hvorvidt utsagnene var fakta- eller verdivurderinger. De groveste beskyldningene ble fremsatt på leder/kommentarplass. Både flertallet og mindretallet mente her at disse var verdivurderinger og det fikk betydning for hvor mye faktisk belegg Dagbladet måtte ha for å fremsette beskyldningene om rasisme. Her blir fakta- og verdivurderinger vurdert omstendelig av Høyesterett. Det vises til tidligere redegjørelse om dette punkt.

I den såkalte Kirurg-saken,¹³³ dreide saken seg om avisen Nordland AS som hadde fremsatt beskyldninger om at to kirurger hadde operert og unødvendig hadde tatt ut organer fra friske

---

¹²⁹ Rt-2005-1677

¹³⁰ Se i avsnitt 78 i dommen.

¹³¹ Rt-2014-152

¹³² Se i avsnitt 44 i dommen

¹³³ Rt-2014-1170

personer. Førstvoterende, som representerer et enstemmig Høyesterett, understreker ¹³⁴at EMD skiller mellom fakta- og verdivurderinger. Det blir videre sagt ¹³⁵ at utsagnene hadde dels elementer av verdivurderinger og betydelige elementer av faktiske påstander. Det fikk betydning for det faktiske belegget avisen måtte ha for beskyldningene. Det vises til tidligere redegjørelse om dette punkt.

7.3.1 Oppsummering av avgjørelsene til Høyesterett

I den første og den andre saken blir ikke fakta- og verdivurderingen en gang nevnt av Høyesterett. Det er først i den tredje saken dette blir nevnt og dette er den første saken hvor Høyesterett nevner dette. I den fjerde saken blir det heller ikke nevnt, men i den femte saken ser Høyesterett at dette er et rettslig prinsipp og vektlegger dette. I den sjette saken blir dette skillett vektlagt, men i den sjuende saken blir ikke dette nevnt en gang. I de tre siste sakene blir dette skillett vektlagt.

I de sakene hvor Høyesterett ikke spesifikt har skilt mellom fakta- og verdivurderinger, har de hatt gode grunner for ikke å gjøre det; de aktuelle utsagnene fremstår som klare å kategorisere. Tendensen er likevel at Høyesterett i større grad enn før skiller mellom fakta- og verdivurderinger. ¹³⁶

7.4 Bør Høyesterett spesifikt skille mellom fakta- og verdivurderinger?

Av de dommene ovenfor hvor Høyesterett ikke eksplisitt har skilt mellom fakta og verdivurderinger, så har det vært gode grunner for ikke å gjøre det. Det vil for eksempel synes unødvendig at det eksplisitt skal skilles mellom fakta- og verdivurderinger når det fremkommer tydelig hva slags påstander som fremsettes.

Likevel sier EMD dette: «In its practice the Court has distinguished between statements of facts and value judgment». ¹³⁷ Direkte oversatt betyr det at EMDs praksis har skilt mellom uttalelser som er fakta- og verdivurderinger. Setningen kan ikke tolkes på den måten at den har noen reservasjoner i seg. Høyesterett bør av denne grunn skille spesifikt mellom fakta- og verdivurderinger fordi EMD gjør det. Av de ti utvalgte dommene fra EMD som har blitt presentert ovenfor, har EMD eksplisitt skilt mellom fakta- og verdivurderinger med unntak av en dom.

---

¹³⁴Se i avsnitt 105 i dommen

¹³⁵ Se i avsnitt 109 i dommen

¹³⁶ Det siktes her til avgjørelsene før og etter inkorporeringen av EMK

¹³⁷ Se avsnitt 52 i dommen (EMD-2010-59545)

Høyesterett skal blant annet jobbe for rettsenhet, rettsavklaring og rettsutvikling.¹³⁸ Dette er spesielt viktig for internasjonale bestemmelser som EMK. Stortinget har selv ikke direkte bidratt til rettsavklaring og har minimal innflytelse på rettsutviklingen.¹³⁹ Høyesterett sier selv at ved tolkningen av internasjonale bestemmelser, skal den metoden som EMD bruker, benyttes av norske domstoler.¹⁴⁰

I motsetning til andre rettsområder kan ærekrenkelsessakene sjeldent identifiseres med hverandre,¹⁴¹ fordi de ofte har et komplisert omfang og er individualisert. Selv om sak x fremsetter tilnærmet objektivt like krenkende uttalelser som i sak y, vil det være de underliggende fakta i den bestemte sak som avgjør om uttalelsen er rettsstridig ærekrenkende. Det er derfor uheldig hvis Høyesterett skal få en «disposisjon» eller rett til ikke spesifikt å skille mellom fakta- og verdivurderinger når EMD gjør det i hver sak.¹⁴² De beste grunner taler da for at Høyesterett bruker samme «mal» som EMD, selv om det i enkelte tilfeller kan synes unødvendig.

Det er neppe tilfeldig at EMD skiller spesifikt mellom fakta- og verdivurderinger. Det er flere hensyn som kan begrunne dette: De rettsøkonomiske hensyn er fellesbetegnelsen for de ulike hensyn som kan begrunne hvorfor EMD spesifikt skiller mellom fakta- og verdivurderinger.

Forutberegnelighetshensynet er det første hensynet som taler for at Høyesterett bør spesifikt skille mellom fakta- og verdivurderinger. For det første vil det tydeliggjøre for partene i en sak at dette skillet skal tas, selv om det fremstår som et skille som utvilsomt skal tas i forbindelse med tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende. Det vil også gi tydeligere signaler til avsenderne av utsagnene (som oftest pressen) at det de presenterer muligens kan få rettslige konsekvenser hvis det de presenterer er faktiske påstander for eksempel.

For det andre vil Høyesterett, dersom de spesifikt foretar dette skillet, bidra til å øke forståelsen til hvordan dette skillet skal forstås.¹⁴³ Det er et problem at så sent, som i 2014, var uenighet mellom partene hva utsagnene skulle bli karakterisert som.

---

¹³⁸ Dette sier Høyesterett selv på sine nettsider

¹³⁹ Se Lov og Rett03 / 2004

¹⁴⁰ Tore Schei sier dette i Lov og Rett03 / 2004 s. 132

¹⁴¹ Ingen av de sakene til Høyesterett jeg har gjennomgått er «identisk» med en annen.

¹⁴² Jeg har ikke statistisk belegg for å påstå at EMD spesifikt skiller mellom fakta- og verdivurderinger i hver sak, men EMD gjorde det i ni av de ti utvalgte sakene som ble redegjort for ovenfor.

¹⁴³ I Rt-2002-764, ambulansesjåførdommen og kirurgsaken var det stor uenighet om hva utsagnene skulle bli karakterisert som

Hadde Høyesterett foretatt dette skillet i hver sak og begrunnet hvorfor gjeldene utsagn er fakta- eller verdivurderinger, ville det trolig ikke vært uenighet mellom partene hva utsagnene skulle bli karakterisert som og kanskje av den grunn ikke blitt behandlet av tre instanser.¹⁴⁴ På den måten ville dette hatt en preventiv effekt på saker som havner innenfor rettsapparatet.

Det ville også hatt en positiv effekt på pressen hvis Høyesterett spesifikt hadde foretatt dette skillet. Da ville det komme flere eksempler på utsagn som kategoriseres som fakta- og verdivurderinger. På den måten ville pressen på en bedre måte ivareta pressens oppgave som «public watchdog» fordi da ville de hatt et bedre grunnlag for presentasjon av sine fakta- og verdivurderinger, men samtidig hatt en mindre risiko for å bli utsatt for rettslige konsekvenser (for eksempel søksmål fra de krenkende).

Selv om det ville resultere i økte samfunnsressurser og muligens lenger saksbehandlingstid per sak hvis Høyesterett spesifikt foretok dette skillet, så ville trolig den rettsøkonomiske gevinsten vært større ved at økt forståelse av dette skillet medfører til at færre saker kommer inn til rettsapparatet.

8 De lege lata - regelens godhet

Ovenfor har det blitt redegjort for den rettslige betydningen det har å skille mellom fakta- og verdivurderinger i tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende. Det vil i dette punkt synes overflødig og innledningsvis rettsregelens innhold. I dette punkt skal det bli redegjort for regelens godhet, altså om det rettslige skillet mellom fakta- og verdivurderinger har gode hensikter for seg i forbindelse med tolkningen.

Rettsøkonomien har som overordnet målsetting å maksimere ressursutnyttelsen.¹⁴⁵ Det rettslige vurderingstemaet for dette punkt blir dermed om det rettslige skillet mellom fakta- og verdivurderinger som skal tas, bidrar til å maksimere ressursutnyttelsen.

Det største motargumentet mot regelens godhet, er at det rettslige skillet mellom fakta- og verdivurderinger ikke er utformet av den lovgivende makt, men av den dømmende makt.¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ Dommen er anket til EMD, så muligens saken blir behandlet av fire instanser.

¹⁴⁵ Se Eide og Stavang på s. 395

¹⁴⁶ Olav Kolstad hevder at det i større grad av lovgivende makt, blir brukt rettsøkonomiske analyser for å finne ut av regelens godhet, se s. 399.

Likevel betyr ikke det at regelen ikke kan være god fordi den er blitt utviklet av EMD. Men den har nok formodningen mot seg. Skillet mellom fakta- og verdivurderinger har ikke blitt mindre aktuell siden den første gang fikk sin rettslige betydning. Høyesterett har i sine seneste avgjørelser skilt mellom fakta og verdivurderinger.

Stortingsmeldingen gikk inn for å grunnlovsfeste betydningen av å skille mellom fakta- og verdivurderinger.¹⁴⁷

Som påpekt ovenfor, ble det fortalt hvorfor det er viktig å skille mellom fakta- og verdivurderinger. Det ble blant annet lagt vekt på at skillet mellom fakta- og verdivurderinger ville ha en preventiv effekt på saker som hadde potensialet for å komme inn for rettsapparatet. Det vil på den måten bidra til å maksimere ressursutnyttelsen.

På bakgrunn av det som har blitt fortalt ovenfor, er det mye som tyder på at skillet mellom fakta- og verdivurderinger har gode hensikter for seg i forbindelse med tolkningen av om et utsagn er rettmessig krenkende eller rettsstridig ærekrenkende.

8.1 Kritik av Høyesteretts begrunnelse i ambulansesjåførsaken

Det ble ovenfor argumentert for at Høyesterett burde spesifikt skille mellom fakta- og verdivurderinger og begrunne dette. I dette avsnitt skal det rettes kritikk mot Høyesterett i forbindelse med ambulansesjåførsaken. Kritikken går ikke på hvorvidt deres skille mellom fakta- og verdivurderinger var riktig, ettersom jeg er enig i både flertallet og mindretallets konklusjon, men kritikken går ut på deres begrunnelse, eller mer spesifikt, deres manglende begrunnelse. Det vil for ordens skyld ikke rettes kritikk av Høyesterett der de skilte mellom fakta- og verdivurderinger på påstandene som dreide seg om pasientbehandling.

Som påpekt tidligere, ble det av Høyesterett konkludert med at Dagbladet gikk fra å videreformidle rasistiske beskyldninger til selv å rette konkrete og presise rasismebeskyldninger. Beskyldningene gikk egentlig ut på skjult rasisme.¹⁴⁸

Det ble i ettertid slått fast rasisme ikke var årsak til at personen ikke ble kjørt til sykehuset. En slik stadfestelse må forstås som om dersom personen hadde blitt tiltalt for rasisme, kunne ikke det ikke bevises at manglende handling skyldtes rasisme.

---

¹⁴⁷ Forslaget ble likevel ikke fremmet.

¹⁴⁸ Dagbladet mente i alle fall det

Men som det har blitt redegjort for tidligere,¹⁴⁹ mener juridisk teori med hjemmel i praksis fra EMD, at mellom det sanne og det usanne, eksisterer det et rom som muligens er sant, men som ikke kan bevises i en rettsal.¹⁵⁰

Skjult rasisme er noe et hvert individ har i seg, men som en nødvendigvis ikke er klar over at en har. Dette begrunnes nærmere i at vi har fordommer i oss enten vi vil det eller ikke. Det er utenkelig med et samfunn hvor fordommer ikke eksisterer.¹⁵¹

Trolig eksisterer fordommer fordi det ligger i vårt instinkt å beskytte «våre egne» og samtidig ta avstand fra de andre. Amelie-saken¹⁵² er et godt eksempel på at det ligger i vårt instinkt å beskytte «våre egne». Her dreide saken seg om at en kvinne med norsk etnisk utseende, men som ikke var norsk, ble sendt ut av UDI fordi hun hadde bodd ulovlig i åtte år. I løpet av de årene hadde hun tatt en master på NTNU og opparbeidet seg gode norskkunnskaper og viste vilje til å jobbe og betale skatt til Norge. Hun fikk på dette grunnlag «folkets støtte». Støtten ble så stor at myndighetene snudde i den saken og ga henne midlertidig asyl i Norge.

Beskyldningene til Dagbladet gikk ut på at de stilte seg svært kritisk til måten pasienten ble tatt hånd og stilte spørsmål om Eivind Reiten i Hydroparken hadde fått samme behandling som den somaliske pasienten fikk.¹⁵³

Beskyldningene må tolkes dithen at Dagbladet mener presumtvt at hvite etniske nordmenn vil få en bedre oppfølging enn de som ikke er det.¹⁵⁴

Dagbladet argumenterte for at beskyldningene ikke var rettet mot ambulansesjåførene, men generelt og at de hadde som formål å skape en rasismedebatt. Dette var ikke Høyesterett enig i. Høyesterett mente her at beskyldningene måtte forstås dithen at de var rettet mot ambulansesjåførene.¹⁵⁵

---

¹⁴⁹ Se Eggen s. 254

¹⁵⁰ Dagbladet hevdet under hovedforhandlingene at de ikke tror på at han er rasist

¹⁵¹ Fordommer er når en med mangelfull kunnskap uttrykker antipati overfor personer, grupper, ideer eller objekter, fotnote: Definert av Store norske leksikon: <https://snl.no/fordom%2Fpsykologi>

¹⁵² Kilde: Wikipedia: http://no.wikipedia.org/wiki/Maria_Amelie.

¹⁵³ Se avsnitt 163 i dommen.

¹⁵⁴ Ambulansesjåføren beviste under behandlingen i lagmannsretten at lignende pasientbehandling hadde skjedd med en hvit etnisk nordmann på samme sted en mnd. tidligere

¹⁵⁵ Se avsnitt 176 i dommen

Det ble videre sagt av førstvoterende ¹⁵⁶at det var andre måter å fremme denne rasismedebatten på enn spesifikt å rette beskyldningene mot ambulansesjåførene.

Pressens rolle er som sagt å ivareta deres funksjon som «public watchdog». Førstvoterende sier egentlig her at pressens rolle som «public watchdog» ikke er ubetinget, særs når den kan forvaltes på en annen måte.

Det er med andre ord ingen begrunnelser i ytringsfriheten som hjemler det faktum at det kan rettes ærekrenkende beskyldninger som muligens er sanne, men som ikke kan bevises i en rettsal dersom de hadde blitt tiltalt for det i en straffesak når det er andre måter Dagbladet kunne gjort det på, men hvor de likevel ville ivaretatt sin rolle som «public watchdog».

Det er heller ingen reelle hensyn som tilsier at Dagbladet burde blitt frifunnet for disse påstandene. Tvert i mot. Reelle hensyn tilsier nemlig at der ytringsfriheten kan bli brukt på en annen måte, men som vil oppnå samme formål, så burde en velge det alternativet som har minst skadepotensiale. Det er nemlig ikke slik at ytringsfriheten er en selvfølge. ¹⁵⁷

Kritikken mot Høyesterett går ut på at Høyesterett med fordel kunne konkretisert nærmere hvorfor ytringsfrihetens begrunnelser ikke gjør seg gjeldene her og at ambulansesjåførene eventuelle skjulte rasisme ikke burde bli krenket i det offentlige søkelys.

.

9 De lege feranda

9.1 Innledning

I dette avsnittet vil det bli vurdert om det i fremtiden vil bli fokusert på skillet mellom fakta- og verdivurderinger i tolkningen av om et utsagn fra pressen er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende. Det vil også bli vurdert om dette skillet bør tillegges større vekt enn før og eventuelt hvor mye mer vekt det bør tillegges.

9.2 Vil det i fremtiden bli fokusert på skillet mellom fakta- og verdivurderinger?

Det er flere holdepunkter på at det i fremtiden vil bli fokusert på skillet mellom fakta- og verdivurderinger. Det er for det første en økende tendens etter at EMK ble inkorporert som norsk lov at Høyesterett skiller mellom fakta- og verdivurderinger. ¹⁵⁸

---

¹⁵⁶ Se avsnitt 177 i dommen

¹⁵⁷ Se NOU: 1999:27 avsnitt 2.2

¹⁵⁸ Se punkt 7.3.1

Stortinget har også sett at skillet mellom fakta- og verdivurderinger en økende trend. Såpass økende, at Stortinget i sin tid vurderte å grunnlovsfeste dette skillet.¹⁵⁹

Videre er dette skillet et rettslig prinsipp utformet av EMD og av den grunn Norge er forpliktet til å følge.

Og som det ble redegjort for¹⁶⁰, ble det konkludert med at skillet mellom fakta- og verdivurderinger har gode grunner for seg.

Det vil på disse grunnlag bli fokusert på skillet mellom fakta- og verdivurderinger i fremtiden i tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende.

9.3 Hvilken vekt bør dette skillet vektlegges i fremtiden?

Som det har blitt redegjort for tidligere, er det flere grunner til at dette skillet bør vektlegges: Det har for det første en rettslig virkning på hvor mye sannhetsbevis det kan kreves på utsagnene. Ved at en skiller mellom fakta- og verdivurderinger, vil en kategorisere hva slags type utsagn det er snakk om. Det vil på den måten være lettere å finne ut om utsagnet er vernet av ytringsfriheten eller om de faller inn under personvernbestemmelsene.

Dette skillet er med andre ord et hjelpemiddel for å finne ut av hvilke type utsagn som skal vernes av ytringsfriheten og hvilke type utsagn som ikke skal vernes av ytringsfriheten.

På den annen side er det ikke blitt dokumentert at dette skillet har en positiv effekt på å skape mest mulig rettferdige og «riktige» dommer. Det ble for eksempel anket fem dommer¹⁶¹ hvor Norge tapte i EMD. Her ble det ikke sagt av EMD i noen av dommene at Høyesterett hadde foretatt skillet mellom fakta- og verdivurderinger feil. Norge tapte sakene sine fordi Høyesterett generelt hadde gitt ytringsfrihetsvernet for lite oppmerksomhet.

Igjen, dette er skillet skal etter EMD foretas, og det vil da være uheldig hvis dette ikke skal vektlegges i fremtiden. Dette fordi Høyesterett bør i størst mulig grad foreta tolkningen på samme måte som det EMD gjør fordi det vil ha en positiv effekt på saker som blir anket inn til EMD som følge av eventuelle uklarheter i forbindelse med dommen til Høyesterett.

Hvilken vekt som bør gis, kan diskuteres, men det bør være et mål at skillet skal vektlegges like mye som det gjøres i EMD. Tas det utgangspunkt i de avgjørelsene til Høyesterett ovenfor, hvor dette skillet ble foretatt i seks av ti dommer, bør målet være at dette skillet skal vektlegges 40 % mer i fremtiden.

---

¹⁵⁹ Se nærmere om dette i Innst.S.nr.270.

¹⁶⁰ I punkt 8

¹⁶¹ Bladet Tromsø, Nilsen og Johnsen, Bergens Tidende, Tønsberg Blad, A (v. Norway)

9.4 Bør skillet mellom fakta- og verdivurderinger lovreguleres?

I dette punkt vil det bli drøftet om lovgiver bør lovregulere skillet mellom fakta- og verdivurderinger.

Bakgrunnen for drøftelsen skyldes den økende trenden i rettspraksis på nettopp å skille mellom fakta- og verdivurderinger. Som lovgiver påpeker selv,¹⁶² ble forarbeidene til den nye grunnlovsendringen skrevet før EMK ble inkorporert som norsk lov. Det ble følgelig i forarbeidene ikke tatt stilling til dette skillet.¹⁶³

Det største motargumentet for at lovgiver skal lovfeste dette skillet er at en lovfesting ikke vil få noen praktisk betydning for forståelsen av rettsregelen, ettersom tolkningen av praksisen fra EMD som er gjeldene og vil være retningsgivende.

På den annen side, vil en lovregulering medføre at lovgiver spesifikt må ta stilling til hvilken rettslig betydning det vil ha å foreta dette skillet. Denne vurderingen vil også være i samsvar med EMD og sin praksis.

Det er videre to grunner til at lovregulering vil ha en positiv effekt: For det første vil forarbeidene ha en forklarende effekt på den rettslige betydningen av å foreta dette skillet. For det andre vil en lovregulering medføre at en ekstra rettskilde som kan benyttes i den rettslige avveiningen. Dessuten vil en slik tilføyning av rettskilden ha en ikke ubetydelig vekt. Den vil for eksempel ha en større vekt enn innstillingen fra Stortinget.

Igen, en lovregulering kan synes unødvendig, ettersom Høyesterett i økende grad foretar dette skillet til tross for at det ikke har blitt lovregulert. I den forbindelse må det kunne settes lit til at Høyesterett foretar en rettslig avveining som er samsvar med EMD sin praksis.

Til tross for at Høyesterett i økende grad foretar dette skillet, er det et paradoks at så sent, som i 2014, var stor uenighet mellom partene hvordan dette skulle forstås.¹⁶⁴ Hadde den uenigheten oppstått hvis dette hadde vært lovregulert?

Videre vil ikke en lovregulering endre rettstilstanden, men heller være oppklarende for rettstilstanden. Det ville trolig hatt en rettsøkonomisk effekt ved at færre tvister som angår ærekrenkelser hadde oppstått. Det er videre en lovgivers oppgave å forhindre i størst mulig grad at flere saker havner innenfor rettsapparatet, spesielt når en lovregulering trolig kan ha en positiv effekt på saker som kommer inn til rettsapparatet.

På bakgrunn av det som har blitt sagt ovenfor, er det flere fordeler enn ulemper med å lovregulere dette skillet enn å ikke gjøre det.

---

¹⁶² Innst.S.nr.270

¹⁶³ Hva lovgiver måtte mene om dette skillet har ingen rettslig betydning, ettersom norsk lov ved motstrid med EMK, skal vike for EMK, se EMK § 4, så har det ingen praktisk betydning for tolkningen av rettsregelen at lovgiver vurderer dette.

¹⁶⁴ Se ambulansesjåførsaken

9.5 Bør tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende være annerledes?

I forlengelsen av det som ble sagt i det foregående punkt, hvor det ble konkludert at lovgiver bør lovregulere skillet mellom fakta- og verdivurderinger, vil det i dette punkt bli drøftet om tolkningen som blir foretatt for å finne ut om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende kunne blitt foretatt på en annen måte, men som vil ha bedre grunner for seg. Det vil i det følgende bli knyttet noen kommentarer til hvordan tolkningen i dag foretas.

I tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende blir det foretatt følgende tolkningsprosess:

Først blir det vurdert om vilkårene etter skadeerstatningsloven § 3-6 er oppfylt.¹⁶⁵ Bestemmelsen første ledd, lyder som følger:

«Den som har krenket en annens ære eller privatlivets fred, skal, såfremt han har vist uaktsomhet eller vilkårene for straff er til stede, yte erstatning for den lidte skade og slik erstatning for tap i fremtidig erverv som retten under hensyn til den utviste skyld og forholdene ellers finner rimelig. Han kan også pålegges å betale slik erstatning (oppreisning) for skade av ikke økonomisk art som retten finner rimelig.»

I bestemmelsen vises det til at vilkårene for straff må være tilstede. Det siktes her til straffeloven §§ 246 og 247, men for denne oppgaven er § 247 aktuell. Bestemmelsen sier at den som i ord eller handling opptre på en måte som er «egnet» til å skade en annen «gode navn og rykte» kan straffes. Dersom det objektivt foreligger en ærekrenkelse av en annen person, er vilkåret etter skadeerstatningsloven § 3-6 og straffeloven § 247 oppfylt. Foreligger det ingen ærekrenkelse, ender saken der.

Etter at den objektive gjerningsbeskrivelsen etter skadeerstatningsloven § 3-6 og straffeloven § 246 er oppfylt, må det ærekrenkende vurderes om det er rettsstridig ærekrenkende.¹⁶⁶ I vurderingen av om et utsagn er rettsstridig eller rettmessig ærekrenkende skal det legges vekt på følgende:

«... ved den konkrete avveiningen må foretas en vurdering etter flere kriterier. Av disse finner jeg grunn til å fremheve graden av allmenn interesse, beskyldningens karakter, derunder om beskyldningen klassifiseres som 'value judgment' eller 'factual statement', om den retter seg mot offentlig person eller privatperson, samt graden av aktsomhet, derunder om og eventuelt

---

¹⁶⁵ Se for eksempel avsnitt 97 i ambulansesjåførdommen

¹⁶⁶ Se avsnitt 100 i ambulansesjåførdommen

i hvilken utstrekning media på publiseringstidspunktet hadde holdepunkter i faktum for at påstanden var sann.»¹⁶⁷

Spørsmålet blir dermed om det er hensiktsmessig å foreta skillet mellom fakta- og verddivurderinger i selve rettsstridsvurderingen eller om det er hensiktsmessig å foreta dette skillet før selve rettsstridsvurderingen.

Bakgrunnen for dette spørsmålet er at det på andre rettsområder blir foretatt en annerledes tolkning. På strafferettens område skal det tas stilling til følgende: Først skal det tas stilling til hva den siktede faktisk har gjort eller evt. hva den siktede muligens ikke har gjort.¹⁶⁸ Dersom den siktede har gjort det hun er anklaget for, tas det deretter stilling til hvilken skyldform det har blitt gjort i.¹⁶⁹

På erstatningsrettens område tas det først stilling til om det har skjedd en skade og om det foreligger et ansvarsgrunnlag.¹⁷⁰ Deretter blir det tatt stilling til hvem som er ansvarlig for skaden. Videre blir det vurdert om det er adekvat årsakssammenheng. Helt avslutningsvis, blir det tatt stilling til hvilket ansvarsgrunnlag det er snakk om.

Hvorvidt et utsagn er en faktisk påstand eller en verddivurdering er i likhet i fastsettelsen av om det har skjedd noe strafferettslig eller om det er oppstått en skade som hjemler erstatning et bevisspørsmål. Fakta- og verddivurderinger er ikke juss, men de rettslige virkningene av dem er juss, altså om de er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende.

I den forbindelse kan det være hensiktsmessig å stadfeste hva de aktuelle utsagnene skal bli karakterisert som før det vurderes om utsagnene er rettmessig eller rettsstridig. Som Høyesterett sier selv, at det kan være glidende overganger mellom fakta- og verddivurderinger og at grensen mellom dem ikke er klar.¹⁷¹

Det kan da spørres om forståelsen av dette skillet ville vært bedre hvis dette skillet ble tatt stilling til før rettsstridsvurderingen.

---

¹⁶⁷ Se avsnitt 44 i Tønsbergs Blad-dommen

¹⁶⁸ Selv om det ikke kan bevises at den siktede har gjort det hun er anklaget for, betyr ikke det at personen ikke har gjort. Se Andenæs.

¹⁶⁹ Se nærmere om redegjørelsen av de ulike skyldformene i Andenæs

¹⁷⁰ Ansvarsgrunnlaget kan enten være uaktsomhet eller forsett og det kan enten være lovregulert eller sedvaneregulert.

¹⁷¹ Se avsnitt 156 i ambulansesjåførdommen og Ot.prp.nr.22 (2008-2009) side 161

I ambulansesjåførsaken ble det under hovedforhandlingen i lagmannsretten og Høyesterett argumentert omstendelig av partene hva utsagnene skulle bli karakterisert som. Men det ble av partene også fremmet subsidiære anførsler for det tilfellet at instansene skulle karakterisere utsagnene annerledes enn de selv mente skulle bli karakterisert som.

Denne argumentasjonen er vel brukt i andre rettslige sammenhenger, altså å argumentere subsidiært dersom den primære anførselen ikke blir tatt til følge. For eksempel på erstatningsrettens område, kan det tenkes at den primære anførselen er forsett, mens den subsidiære anførselen er grovt uaktsomhet.

Ved at en først tar stilling til hva utsagnene skal bli karakterisert som før en tolker utsagnene, vil det i praksis bety at subsidiære anførsler ikke fremmes. Og det å anføre subsidiære anførsler vil ha en mer rettsøkonomisk effekt enn å ikke ha muligheten til det.

På den annen side vil en vurdering av hva utsagnene skal bli karakterisert som, klargjøre grensen mellom fakta- og verdivurderinger tydeligere enn det gjøres i dag og det kan ha en positiv effekt. Dette kan resultere i partene får et bredere grunnlag og kan på den måten gi bedre råd til sine klienter.

Likevel kan det spørres om det er den mest hensiktsmessige veien å gå for å klargjøre hvor grensen mellom fakta- og verdivurderinger går. Det er trolig mer hensiktsmessig at Høyesterett spesifikt foretar dette skillet og kommer med en begrunnelse enn at dette skillet skal bli foretatt før rettsstridsvurderingen tas. Det er heller ingen garantier for at grensen blir mer klargjort hvis dette skillet foretas før rettsstridsvurderingen.

På bakgrunn av det som har blitt fortalt ovenfor, taler de beste grunner for at dagens tolkningsmetode er den beste og bør videreføres.

10 Avsluttende bemerkninger

I arbeidet med denne oppgaven har det vært stor tilgang på relevant praksis, men en mer begrenset tilgang på andre rettskilder.

I en innstilling fra Stortinget har det blitt fremhevet at skillet mellom fakta- og verdivurderinger, og da spesielt siden NOU: 1999-27 ble tilgjengelig. Forarbeidene til den nye grunnloven tok ikke høyde for skillet mellom fakta- og verdivurderinger. Riktignok har innstillingen fra Stortinget tatt stilling til dette skillet. Dette skillet ble da vurdert grunnlovsfestet, men har per dags dato ikke blitt gjennomført.

Det har i min oppgave blitt kritisert lovgiver for nettopp ikke å grunnlovsfeste dette skillet. Når det er sagt, er innstillingen fra Stortinget grundig og tar opp de nødvendige nyanser og aspekter med dette skillet. Denne innstillingen er relevant rettskildemateriale ved tolkningen av om et utsagn er rettmessig eller rettsstridig ærekrenkende. Likevel har ikke denne rettskilden like stor vekt som for eksempel en NOU.

Hva med den rettsøkonomiske effekten? Man skulle tro at det å grunnlovsfeste dette skillet hadde hatt en økt rettsøkonomisk effekt. Mye tyder på at den rettsøkonomiske effekten hadde vært større hvis dette skillet hadde blitt grunnlovsfestet enn hvis dagens ordning skulle fortsette.

Selv om Stortinget har vurdert å grunnlovsfeste dette skillet, tyder manglende velvilje til nettopp å grunnlovsfeste dette skillet og det faktum at Høyesterett ikke i hver sak spesifikt foretar dette skillet, på at dette skillet ikke har så stor vekt i norsk rett som det burde hatt.

Likevel er det gode grunner for nettopp ikke å grunnlovsfeste dette skillet. Høyesterett har som nevnt blitt bedre på å foreta dette skillet og har også blitt bedre på å begrunne dette skillet. Men det er ingen garantier for at dette vil fortsette selv om tyder på nettopp dette.

Det bemerkes helt avslutningsvis at oppgaven har etter beste evne prøvd å svare på oppgavens problemstilling, som var å redegjøre for de rettslige utfordringer tilknyttet fakta- og verdivurderinger samt redegjort hvorfor det er viktig å skille dem og hvilken rettslig betydning det får ved å skille dem.

Litteraturliste

Norsk lovtekst

Lov om skadeserstatning LOV-1969-06-13-26

Alminnelig borgerlig straffelov LOV-1902-05-22-10

Internasjonal lovtekst

Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Forarbeider

Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

NOU 1999:27

NOU 1995 10 s. 15

Innst.S.nr.270

Norsk lovtekst

Lov om skadeserstatning LOV-1969-06-13-26

Alminnelig borgerlig straffelov LOV-1902-05-22-10

Norsk rettspraksis

1994 s. 610 (Bølgepappkjennelsen)

Rt-1999-1541

Rt-2000-279

Rt. 2002 s. 557 (Dobbelstraff I)

Rt. 2002-764

Rt. 2003-1190

Rt.2003-914 (Forurensningsdommen)

Rt-2004-1483

Rt-2003-928 (Tønsbergs Blad-dommen)

Rt-2005-1677

Rt-2014-152

Rt-2014-1170

Internasjonal rettspraksis

Bladet Tromsø-dommen

EMD-

1993-21980

DICHAND MED FLERE mot ØSTERRIKE

EMD-1995-29271

PEDERSEN og BAADSGAARD mot DANMARK

EMD-1999-49017

Tønsbergs Blad-dommen

EMD-

2004-510

Pfeifer mot Østerrike

EMD-

2003-12556

ALEKSEY OVCHINNIKOV mot Russland

EMD-2004-24061

ZIEMBIŃSKI

mot

Polen

EMD-2006-46712

AXEL SPRINGER mot Tyskland

EMD-2008-39954

BJÖRK EIÐSDÓTTIR mot Island

EMD-2009-46443

EMD Lingers

EMD Oberschlick

EMD-15890

EMD-2004-510

EMK-8803/79

EMD-1989-15890

EMD 2005-22231 Lavric mot Romania

De Haes and Gijssels

Nilsen og Johnsen

Bergens Tidende

A (v. Norway)

EMD Observer and Guardian

EMD Sunday Times

EMD Handyside

EMD Castells

Ovchinnikov mot Russland

Erla Hlynisdóttir mot Island

Litteratur

Kyrre Eggen-Vernet om ytringsfriheten etter art. 10 i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen, Oslo 2002.

Louise Vadheim Mortensen-Ytringsfrihetens Usikre Grænser, 2003

Andenæs, Johs. Statsforfatningen i Norge, 3. utg. Oslo 1962

Boe (1996)

Aall (2007)

Eckhoff (2001)

Andenæs og Bratholm

Juridiske artikler

Tidsskrift for Rettsvitenskap04-05 / 2008

Kritisk Juss 1999 s 209-234 - (KRJU-1999-209) Kyrre Eggen

Det 38. nordiske Juristmøte 2008 s 123-141 - (KONF-2008-njm-123) Kyrre Eggen

Nettsider

Store norske leksikon: <https://snl.no/fordom%2Fpsykologi>

Wikipedia: http://no.wikipedia.org/wiki/Maria_Amelie.